

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnak.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor** tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Építsünk imaházakat.

Bár a vallásos-erkölcsi élet megalapításának, terjesztésének, fentartásának és fejlesztésének ma már többféle eszköze és módja van: mégis csak a mellett kell maradnunk, hogy annak legkedvezőbb, leghatékonyabb tenyésztőháza a templom. Nincs az a rideg lélek, az az érzéketlen szív, az a vallásilag közömbös vagy akár hitetlen ember, a melyik — ha egyszer csak egy megjelenéssel is be lett vonva bár mi körülmény folytán a közös isteniszteletben való részvételbe — valamivel több jót, több nemest ne érezne a templomból kijövet, mint a mennyit hazuról oda magával elhozott. Nem tagadhatjuk ugyan, hogy azok a nemes lelki gyümölcsök, a melyeket a nyilvános templomgyakorlás termel, nem nőnek, nem fejlődnek s talán egyáltalán nem is teremnek olyan szemmeláthatólag s kézzelfoghatólag, mintha a készletet valamely dusan megrakott raktár polcairól szednők elő s helyeznők a kirakatba, annyira, hogy nem egészen méltatlan a gondolkodásra az egykori öreg lelkipásztor eme felsohajtása: „Istenem, ha tudnám, hogy egyházi beszédeim tartásával csak egy lelket is megtudtam menteni az elkárhozástól: nyugodtabban halnék meg.“ mindamellett a gondolkodó ember tisztában van azzal, hogy éppen nekünk, evangéliom szerint reformált vallásuaknak az erkölcsi-vallásos élet irányítására leghatásosabb terünk a templomban nyílik, s a fentebbi töprengő aggodalmaskodásnak a maga megnyugtató céljából csak arra kell gondolnia, hogy ugyan hova sülyedne az ember vallás-erkölcsi nivója templomok nélkül?

Már ebből a szempontból mérlegelve a dolgot, a ki a vallásos-erkölcsi élet ápolását akarja, eo ipso akarnia kell azt is, hogy ennek a leghatásosabb fenntartói, a templomok a hivek számára minél hozzáférhetőbbek legyenek. Nem habozom azonban kijelenteni — habár kelle-

metlenül hangzik is — hogy ebben az irányban mi, magyarországi reformátusok, nem teljesítetük eléggé a kötelességünket. Igaz ugyan, hogy a legkisebb gyülekezetben is megvan az a nemes ambíció, hogy mihelyt megalakul: legelső feladatának azt ismeri, hogy templomot emeljen, s annak létrehozásáért gyakran bámulatraméltó erőt fejt ki, hihetetlen áldozatokat hoz; és ezen a téren a protestánsok oly sokat is áldoztak már s bizonyára fognak még ezután is áldozni, hogy más hazai felekezetek, köztük a római vallásuak, kiknek ékes templomaik javarészből állami dotációkra visszavezethető forrásokból emelkedtek, bennünket megközelíteni sem lesznek képesek soha. De ha azt nézem, hogy a római katolikusok mennyire szívökön viselik a templom-építés érdekét; ha azt látom, hogy vallásos jelenvényekkel, a feszülettel, a kisebb-nagyobb szentek szobraival, mennyire igyekeznek mindenüve befurakodni, utak mentén, köztereken helyet foglalni, s mennyire megkeresik a helyet, hogy a hol csak lehet, a hivek vallásos buzgóságának gyakorolhatására gyógyfürdők parkjaiban, temetőben stb. templomokat, kápolnákat emeljenek.* arra kell rájönnöm, hogy mi itt nagyon messze elmaradtunk a római vallásuaktól akkor, a mikor népesebb gyülekezeteink számára inkább csak impozáns templomokat törekedtünk építeni, a melyek ugyan messzire ellátszanak s a melyekre nem is ok nélkül tekintünk bizonyos büszkeséggel, mert hiszen a magunk filléreiből hordtuk össze annak köveit. Arra azonban már nem gondoltunk, hogy ezek a kolosszális épületek nem esnek keze-ügyébe a hivek jókora részének, épen azért csak nagy ritkán telnek meg egészen valamely szokatlanabb vagy legalább nem épen mindennapi ünnepeid idején.

Ez pedig nem jól van így. Elismerem ugyan

* Bár köztudomás szerint ennek az igyekezetnek egyéb és pedig nem mellekes cél képezi a háttérét!

— mert tapasztalom olykor-olykor azt is — hogy egy-egy kiváló egyházi szónok fellépése megszokta népesíteni a legnagyobb templomot is; de mert kiváló szónokot, a ki ékesen szólásával oda édesgesse a hiveket a templomba, mindennévé úgy sem állíthatunk, s mert a legékesebb nyelvű szónokot is megszokják a hallgatók, a megszokás pedig idővel, többé-kevésbé a közönségesség mezét boríthatja a legjobb szónokra is: más módot, lehetőséget kell keresnünk és találnunk arra nézve, hogy hiveink jókora része ne maradjon távol úgy, mint eddig tette, a nyilvános istenisztelet színhelyétől, a templomtól. Ennek pedig legalkalmasabb módja az, ha minél több, legalább a mostaninál okvetlenül több templomunk van, s azt körültekintő számítással úgy építjük, hogy elhelyezés tekintetében a hivek területi viszonyaival számot vetünk s ahoz a leggondosabban alkalmazkodunk. Mivel pedig ismeretes szegénységünk megakadályoz abban, hogy monumentális templomi építkezésekkel hálózzuk be községeink, városaink területét (a mi nem is okvetlenül szükséges); s mivel abban sincs módunk, hogy annyi rendes lelkészi állást szervezzünk és dotáljunk, a hány templomra sürgős szükségünk van: mondjunk le eddigi templomépítési hajlamainkról, melyek évszázadokra imponáló épületek alkotásában nyilatkozott meg eddig; ezek helyett elégedjünk meg *egyszerű imaházakkal*, a

melyekben tisztességes megélhetés feltételeit biztosító javadalmazással segédlelkészekkel végeztessük a szolgálatokat. Ne hozza fel senki ellenérvnek, hogy ez könnyen még üresebbekké fogná tenni a nagyobb templomokat. Ezek az imaházak ott lesznek kellő helyen, a honnan már csak a távolság miatt sem siethetnek a hivek a templomba. Ma többszörösen igaz, mint valaha volt, hogy az idő pénz. Tegyük lehetővé, hogy hittestvéreinknek ebből a drága kincsből csak annyit kelljen elszakítaniok, a mennyit a templomozás lefolyása igénybe vesz.

Ilyen intencióju uttörő munkával előre jól megfontolt s gondosan kidolgozott terv szerint sehol sem lehetne annyi szolgálatot tenni a szent ügynek, mint éppen Debrecenben. Ki merné azt hinni, hogy a nem rég épített Kossuth-utcai templom egyenlőre kielégítette a szükségletet? Csak nem régiben is eléggé kiáltó hiányokra mutatunk volt rá, a melyeknek részben való úgy, ahogy ellátása még kevés reménységet támaszthat arra nézve, hogy a debreceni egyház tovább fog lépni és talán ezentul szerencsésebben a megkezdett uton! Felfogásom szerint még ha egyszer annyi kisebbszerű imaházat emelünk is, mint a hány templomunk ma fennáll: akkor sem lesz kellőképen gondoskodva hiveink lelki szükségének ellátásáról. Ha nem is tudjuk biztosan számszerűleg, hogy három régi templomunk építése idején hány lelket számlálhatott a debreceni re-

TÁRCA.

ADATOK,

a berettyó szent-mártoni ev. ref. egyház történetéből.

(Folytatás.)

Hogy ily előzmények után mily terület engedtetett át a kaszálóból? mi volt annak évi haszna? semmi adatot erre vonatkozólag nem találok. Valamint arra sem, hogy a kaszáló évi jövedelméből csupán, vagy más egyéb forrásból is pótolva öntetett-e 1838-ban az új harang, a mely máiglan mint nagy-harang van használatban.

1857-ben a templom földje téglával rakatott ki ujjalag 30 váltó cédula forintért.

1862, jan. 1. elhatározza a presbyterium, hogy leszedetik a toronyról a nagy zsindeyes gombot, mivel a templomot s a körülötte levő épületeket veszély fenyegeti. Nem késedelmeskednek sokáig, mert már azon év május 15-én meg is kötik a torony bebádogozása tárgyában a szerződést Győri Péter b. ujfalvai lakos ácsmesterrel 850 ausztr. forint munkadíjban. Vállalatadók egyben kikötötték, hogy a kitett összegért tartozik vállalkozó a templom mennyezetét is kireparálni, a zsindeley fedélzetet kifoldozni, s új ajtókat készíteni. A szükséges pénzösszeget birtokaránylag vetették ki, s besze-

dése igen sok fáradságával járt Danesházi Gábornak. A mivel az egész gyülekezet tagjai előtt méltó elismerést s hálás emlékezetet szerzett magának.

Alig telik el egy decennium, már ismét templomának renoválásánál, újjáépítésénél látjuk szorgalmatoskodva az Urnak e kicsiny nyáját. Az 1872. évben ugyanis a templom tetőzete egészen újból készítettet, valamint a mennyezet stukaturra fordítottat, székek, grádicsok kijavítottak. A templom torony felőli oldala kívül-belől a szükséglet szerint kifoldoztatott. Különösen a templomnak északi oldala — mintegy két (2) ölnyi fal kibontatott s újra rakatott, templom, torony kimeszeltetett, új haranglábak készítették. Az ácsmunkáért 300 forintot; a kőműves munkáért 850 frt s az anyagokért: 1226 frt. Az építkezés tehát összesen 2376 frtba került.

A főtiszt. egyházkerület 100 frt államsegélyén s más vallásu itteni és külbirtokosok 356 frt 30 kr. adományán felül eső szükségleti összeget 1919 frt 70 kr. birtokaránylagos kivetésből fedezték. Ily móddal az 50 köblös földig bírók fizettek 80 frt; 20 köblös földig 40 frt; 10 köblös földig 20 frt; 5 köblös földig 10 frt; szegények 1—2 frt.

1887-ben a templom és torony kimeszeltetett önkéntes adományokból mintegy 500 frt költségen.

Az 1889. jul. 24-iki nagy vihar azonkívül, hogy a község lakosainak különféle épületeiben és learatott terményeiben kiszámíthatatlan károkat okozott, szent. egyházunk tornyáról a gombot levetvén, bádog fedélzetét

formátus egyház, családás nélkül állithatunk anynyit, hogy azóta egyetlen egy templom emelésével a templomépités nem lehet arányban a népesség sokszoros szaporodásával. Hát ha még azt is tekintjük, hogy városunk, kivált két évtized óta kifelé rohamosan terjedt; hogy egészen új települések alakultak s főként szőlőskertjeink nagy részében népes elővárosi részletek képződtek: már ezek elég okot képeznek arra, hogy gyorsan lássunk az újabb munkákhoz. Nincs nekünk elég templomunk annyi hívő befogadására, a mennyitől a templomgyakorlást el kell várnunk.

Tegyük tehát hozzáférhetőbbé templomainkat hiveink részére az által, hogy építsünk imaházakat szétszórtan a nagyobb egyházakban. Bizzuk azokban a templomi szolgálatot külön és tisztességesen dotált segéd-lelkészekre. A debreceni egyház pedig menjen elől a jó példával. Minél előbb, annál jobb.

S.

Az új énekeskönyv.

(Gyűjtemény a magyarországi református egyház megújítandó Énekeskönyvéhez. Kiadja: Fejes István, az egyetemes énekügyi bizottság elnöke. Sárospatak.)

A szent bibliának s énekeskönyvünknek revideálását minden jó kálvinista óhajtván várja. Különösen ez utóbbinak megújítása nemcsak régi szükség s vágyakozás tárgya, hanem az énekeskönyvnek nagyobb elterjedésénél s közvetlenebb hatásánál fogva jóval sürgősebb

is.* A javítás első sorban énekeskönyvünk szövegére nézve vált elodázhatatlanná; sok darabja, számtalan strófája elavult már régen.

A Fejes István által kiadott eme könyv igazában az első elhatározóbb lépés énekeskönyvünk megújítása felé. Habár — természetesen — jobb szerettem volna, ha e mű kevesebb fogyatkozással, a nyilvánosságra jobban megért volna; de így is eléggé jó arra, hogy ez alapon új énekeskönyvünk, — ha egymást jó igyekezettel megérteni törekszünk — mielőbb elkészülhessen. A könyv, ha némely részletében nem is, de általában így is méltó minden hű kálvinista örömére; a nagy munkát végző bizottság, különösen pedig érdemekben gazdag buzgó elnöke, Fejes István, nagy hálára szerzett újabb érdemeket.

Mindenekelőtt az énekszövegekre kívánok néhány megjegyzést tenni. Meglevő zsoltáraink s dicséreteink verselésén csak akkor változtatnék, ha vagy a tartalom vagy a forma erősebben is követeli. Én tehát átalakítás dolgában kevesebbel is megelégedném, mint a megnyit könyvünk nyújt. A 8. zsoltár 2. vers; 15. zsoltár 1. v.; 16. zs. 1. v.; 24. zs. 1. v.; 25. zs. 1. 2. v.; 28. zs.; 30. zs. 1. és 6. v.; 32. zs. 1. v.; 34. 1—2. v.; 35. zs. 1. és 6. v.; 42. zs. csillagos versei; 46. zs. 1. v.; 62. zs. 1. és régi 5. verse; 65. zs. 1. v.; 66. zs. 1—2. v.; 77. zs. 1. v.; 84. zs. 1. v.; 86. zs. 1—2. v.; 89. zs. 1. 3. és 7. v. 90. zs. 1—2. v. 103. zs. 1. v. 66. dicséret, 133. d. stb. maradjanak úgy, mint voltak az eredetiben, melyeknek ősi erejét a javításban utólrni a legtöbb helyen úgy sem sikerült, de merőben fölösleges törekvés is. Ne akarjunk mindenáron javítani, még ott is, a hol nem kell. Megengedem, hogy a javítást egyik másik helyen tán az illetők a zene ütemeire

* No hogy még sürgősebb? Mindakettő egyformán sürgős! Szerk.

is felszakgatta. A gyülekezet tagjai ekkor 60% pótagót vállalnak magukra s a bádognál újonnan készült gomb még azon év auguszt. hó 25. napján feltetett s a fedélzet is kijavított 125 o. é. frtért.

Ezen vihar róm. kath. testvéreinknek is sok kárt tett. Fatornyukat a körakásról lelökte (ez óta nincs tornyuk) minek folytán harangjok is mintegy 5 ölnyire el az országút közepére esett, mely éppen a templom előtt vonul végig a falun.

1893-ban a templom belseje kimeszeltetett 80 frt költségen.

1897-ben a templomfedélzet új zsindegylyel befedett s körülsatornázva négy levezető csővel ellátott 301 frt 81 krért, mely a hivek önkéntes adományaiából jött be.

A templomi szószéket csináltatta Törös Imre neje szül. Kovács Zsuzsanna asszony 1874. évben.

Legközelebb célbavettük az időrongált toronyfal külső meszeltetését és a bádognál megújítását. Miután azonban semmi felhasználható alapunk nincs 2500 frt rendkívüli adóval terheltük meg magunkat. Hogy pedig a reá eső összeget a szegény ember is lefizethesse 5 egymásután következő évre osztottuk be évenkénti 500 frt kivetéssel.

Harangok és úrasztali eszközök.

Van egyházunknak három harangja, a legkisebbik — mely használaton kívül áll — e felirással: BEPZE-ToHJ: 1740. alatta körül cirádák.

Ennél nagyobb a most használatban levő kisebbik régi 2 mázsás harang, melyet az alapító Dancsházi N. Benedek vett 1765. Budán, de ez mint fentebb említve volt 1819. nov. 26. elhasadt s újra öntetett N.-Váradon, ezen felirással: A-B.-SZ.-MÁRTONYI Ref. sz. Eccl. öntette A MAGA KÖLTSÉGÉN FUDIT HENRICUS HORNER N.-VARADINI ANNO 1820.

A mostani legnagyobb harang 3 régi mázsa súlyu. Felirása ez: Az Berettyó-SZEMMÁRTONYI REFORMATÁ sz: EK: MAGA Költségén öntette. Öntötte IÜSTEL ANNA ÁLTAL EGERBEN 1838.

Úrasztali készleteink és tárgyaink a következők:

1. Egy két literes ürtartalmu cinkanna a bortartásra ily felirással: ECCLESIAE Ref. B.-sz.-Mártoniensis Ao. 1741. Mindjárt az egyház második megalakulása után készült.

2. Egy literes ürtartalommal egy kisebb bortartó cinkanna, ily felirással: Eccl. Ref. Berettyó-Szent-Márton Ao. 1771.

3. Egy aranyozott ezüst kehely „A B.-Sz.-Mártoni Helv. vall. tétel követő Ekklesia készítette a maga költségén Kápolnási János Predikátorságában 1824-ben 20. nov.” felirással.

4. Egy 15 literes bortartó cserépkanna, melyet enlékül ajánlott és készített Fekete Sándor egyháztag 1889-ben.

5. Egy 5 literes zöld színű cserép kanna borhor-

való tekintetből eszközölték, bizonyosan azért, hogy az ütemek első hangjai új szóval kezdődjenek, hogy a szót a zenei ütemek ketté ne vágják, egy szóval a szöveg és zene rythmusának állítólagos párhuzama kedvéért. Tévedés van a dologban; mert habár a dallam ütemei (majd alább rátérek) módosultak, magyarosakká lettek, de a motívumok elhelyezése, a zenei frázisok sora, vagyis a dallamkötés módja nem lett más, mint a mi volt; vagyis énekeink csak a formának némely külső kellekeiben lettek magyarrá, de belső tulajdonaik maradtak idegenek. E felől tehát ne ámítsuk magunkat egy percig se; azért, hogy — bocsánat a trivialis példáért — némely cseh banda csárdásainkat polkává fordítá el, fordítva pedig némely falusi cigány banda a polkából is csárdást kanyarít: még nem leszen sem ez utóbbiból csárdás, sem az előbbiből polka. A szöveg és dallam ütemeinek pusztá egyezése tehát énekeinket még zeneileg nem teszi magyarrá.

Aztán merő képzelődés azt hinni, hogy lassu egyházi énekeinkben, különösen a mai vontatott éneklésmód mellett, az u. n. jó ütemrészre eső hangok zenei hangsúly tekintetében kiemelkednének a többi hangok sorából; ez csak az élénkebb mozgású s egyenletes tempójú zeneművekben érezhető.

Másfelől bizonyos az, hogy miként az olasz zenében az olasz, — a német zenében a német — úgy a magyar zenében a magyar nyelv rythmusának kell megnyilatkoznia. Az énekügyi bizottság tagjainak is tehát nem a magyar zene rythmusát, hiszen műzenénk is fejlettségében alig lépte át a népies határait, hanem a magyar nyelv, azaz régi zsoltáraink nyelvének rythmusát kellett keresniök. E tekintetben aztán a szövegírók is többet tanulhattak volna Szenczi Molnár Albert verseiből, mint a zenész tagok előre megállapított schémáiból; ezt a bizottság tagjai iránt való tisztelettem mellett is kénytelen vagyok megjegyezni. Hiszen nem ab-

solut zenéről van szó, hanem szöveges dallamról, mely akkor tökéletes, ha a szöveghez alkalmazkodik; ellenben a zenéhez alkalmazkodó szöveg legtöbbször meszterkelt. Énekeink dallamai eredetileg sem voltak ütemekbe osztva; de ha most, ez újabb követelmény kedvéért történő átalakítás által nyernénk is valamit a szöveg gördülékenyebb voltában, többet vesztenénk az oly erőteljes, meghatározó régies zamatban, a mit nem tudunk sehogy sem pótolni. No, de nem célozom, hogy tárgyamtól messze térjek; elég az hozzá, hogy a szöveg fölös megváltoztatását nem lehet azzal indokolni, hogy a zenei ütemek kívánták így, mert a szöveg és a dallam ütemeinek egyházi énekeinkben való ilyenmü egyezése nem oly nagy érték s nem is föltétlenül szükséges. Igaz ugyan, hogy a zenei frázisok, motívumok esetleg némely ütem, sőt egyes méretek végén, különösen akkor, ha a következő dallamhang nem lépcsőzetes, hanem ugró, a szónak is jobb végződnie: a régi szöveget mindazonáltal ilyenekért csak akkor változtatnám, ha vagy a rythmus volna feltűnően dőcögös, vagy a ketté választott szó lenne tagjaiban más értelművé; az értelmváltozás ugyan beallhat még egymással szoros viszonyban levő szók (pl. jelző és jelzett) elválasztásával is.

Ime, most már néhány példa:

Uram ki | léssen lakó | ja
A te fel | séged sáto | rának.

(15. zsoltár, a bizottság közlése, illetőleg rythmicai beosztása szerint.) Hibás beosztás bántóan dőcög. Hja, így járunk, ha a szöveget, bár hangsúlyos verselésről van szó, mégis a szótagok számából kiindulva, az előre kiesztelt, mondva csinált schémák keresztfájára akarjuk fölfeszíteni.

Hallgasd meg i | gázságot

dásra. Szép kivitelü fazokas mű. Az oldal felerészén egy rózsza guirland között e felírás: Készítette Törös Lajos 1894. Az alsó lapján beégetve: Csinálta Szilágyi Mihály 1894. márc. 25.

6. Egy kenyérszító tányér. Hátsó részén körül ezen felírás látható: Ónodi Sándor és neje Bikai Julianna aján: a B.-sz.-márt: ref. egyház Urasztalához ára 50 frt. 1883.

7. Egy nagy cintál és 2 db. cintányér felírás nélkül.

8. Egy drappszin bársonyszegélyü, buza-kalászkokkal és virágokkal himzett asztalterítő. Ajándékozta Leszkay Jánosné szül. Csapó Gizella urnő 1893.

9. Egy vörös posztó asztalterítő, 4 szegletén aranyozott bojtjal, melyet néhai Bernát Debora utódai ajándékoztak egy többféle színü kis selyem és egy fehér fátói kendővel az Ur asztalának ékességére 1873. dec. 24.

10. Három kisebb fehér himzett kendő.

11. Egyszerü fehér vászon abrosz két darab.

12. Az Urasztalának beterítésére ünnep és hétköznapokon 1—1 asztalterítő.

13. A kereszteléshez egy tál és kanna chinai ezüstből. Ajándékozta Lévai Mihály lelkész neje 1886. aug. 25.

Lelkészlak, iskola s egyéb épületek.

A lelkészlakot és iskolát a tanítói lakkkal együtt mindjárt a restructio alkalmával Csiki András predikátor idejében megépíthették a hívek. Erre vonatkozólag minden adat a mult sötét homályában vész el. Az 1855. év febr. 11-én tartott presbyteri gyűlés

jegyzőkönyvében találom az első feljegyzést illetve említést a paplak és iskoláról, a mikor 2 presbyter azzal bizatott meg, hogy azok tetejére nádat vásároljanak. Ettől fogva a lelkészlakról nincs említés téve 1885-ig. Ekkor a régi lebontatott, mert tisztos régisége mellett már annyira rossz és elült volt, hogy esős időben a behulló és befolyó víztől benne lakni nem lehetett. Ujat építettek, melynek szindely tetőzete három világos, padolt szobán kívül konyhát, kamarát és pincét foglal be. Épült Lévai Mihály lelkészkedése idején a hívek önkéntes adományából 2002 frt 73 kr. költséggel.

1855-ben Ónodi Sándor lelkész és nemzeti Törös Gergely főgondnoksága alatt új iskola és tanítói lak épült mely közel 800 váltó cédula forintokba került. Az iskolaház építésére 1855. jun. 3. ns. Szilágyi János ur 126 v. c. forint és 30 k. ajánlott és adott. Iskolai székekre ns. Osváth Pál jegyző 50 v. c. f. melyet az egyház még 31 v. c. forinttal pótolta. Az építés költségére 500 frt kölcsönt vettek fel, melyet le is fizettek ugyanazon előjárók idejében.

A lakosok az építési adófizetésnél 3 rendre osztattak, ily móddal: „1. a szegények fizessenek 1 váltó forintot 2. a jobb módúak 2 v. frt; 3. a legjobb módúak a mennyit jószántokból adnak, mivel így többet adnak.“

Ezen épület szolgált vegyes iskolánk növendékeinek a tudomány tárházai az 1890. évig. A szaporodás és az iskoláztatási kedv fokozódása folytán ekkor már szűknek bizonyult, s az idő viharai is nagyon megron-

(17. zs. a 138. dallamára; de tessék énekelni!) Ebben nemcsak az ütem, hanem főként a dallamhangnak fölfelé történő nagyobb ugrása vágja úgy ketté a szót, hogy ezáltal új, bántó értelem lappang benne. Ez a sor pedig:

És engem igaz | ösvényén vezérel (23. zs.)

bár benne a metszet nem vágja ketté a szót, mégis hibás, mert úgy választja el a szorosán együvé tartozókat, hogy ez által más értelem származik. Cítlalt sor nem az ösvényen való vezérlés igazságát akarja bizonyítani, hanem azt akarja kifejezni, hogy „igaz ösvényen“ vezérel. Az eredeti zsolttár-szöveg tehát jobb:

És vezérl engem | igaz ösvényében.

Ha netán valakinek a „vezérl“ nem tetszenék, lehetne a sor így is:

Vezérel engem | igaz ösvényében.

Az eredeti azonban még mindig jobb. Hasonló a hiba ugyanez, újított zsolttárnak következő sorában:

Azt is tudom, még | messze a halálig.

Nem az az állítás, hogy „tudom még,“ hanem: még messze a halálig; de im a metszet itt is értelmet változtatott. Magában ezt a sort lehetne ugyan így is beosztani: „Azt is tudom | még messze | a halálig“ de mint majd alább rátérek, az egész ének rhytmusa nem ez, hanem más. A 23. zsoltt: r e tekintetben (értem a 19. lap II. sz. alattit!), e két hely módosítása után, tökéletessé válik; az I. szám alatt közölt versei azonban gyengébbek. A 8. zsolttárnak I., a 84-iknek pedig III. számú kidolgozását ajánlom elfogadásra. Nehány ének-szöveg tán tulságosan is hosszú, pl. a 6. zsolttárból hét, a 17. zsolttárból hat vers nem igen szükséges. A 26. zs. 1. 5. 6. 7. verse elég volna, a többi elhagyandó; valamint a 30. s 31. zs.-ből is elég volna 3-4 vers.

A 33. 34. és 37. s más hosszabb terjedelmű énekek is megrövidítendők.

Ha még megemlítem a sajtóhibákat, hogy a 22. zs. 1. versének második sora egy szótaggal kevesebb a kelleténél, hogy a 105-ik zs. 103-nak, a 43. dicséret 44-ikül a 85. dicséret 84-ikül közöltetett: a szöveg részével végeztem.

A mi a dallamokat illeti, énekes könyvünk megújítása nem ezek miatt, hanem a szöveg miatt vált szükségessé; dallamaink felől ugyan nyugodtak lehetünk volna akár az idők végéig is. Éppen ezért, mint régebben, tán két ízben is tevém, úgy most és újból is hangsúlyozom, hogy jóval fontosabb, mindenek felett előbb való magának az éneklésnek az éneklés mikéntjének javítása templomainkban s iskoláinkban egyaránt. A ki kételkedik abban, hogy templomi éneklésünk nagyon, nagyon sok helyütt gyarló, szeretném végig hordozni az istenitisztelek alatt az ország különböző vidékein levő gyülekezetekben. Ez a körüljárás, ez a tapasztalat szerzés meggyőzne másokat is e tekintetben, de meggyőzne másfelől arról is, hogy dallamaink szépek s zsolttárainkat, dicséreteinket hallgatni s énekelni gyönyörűség ott, a hol szépen énekelnek. Hogy a zsolttáros könyv több darabja (melodia) használatlan, nem onnan van, hogy a dallam nem szép, élvezhetetlen, vagy talán tanulásra, avagy éneklésre tulságosan nehéz; de csupán abból magyarázható, hogy megfelelő szöveg hiányában mind kevesebbet éltek vele, így a dallam lassankint feledésbe ment, a használatból végképpen kiesuszott. Hogy pedig használatban levő énekeinkkel is fölötte sokan elégedetlenek s többen dallamaink megújítását, részben új dallamokkal való kicserélését is sürgetik: elégedetlenségüknek, újítás vágyuknak az alapja egyszerű tévedés, a vége pedig, ha százszor újítanánk is énekes könyvünket nem lenne egyéb, mint újabb szomorú csalódás. Ugyan elemezték-e az illetők énekeinket

gálták. De mert semmi alap az új építésre nem volt, kivetés útján pedig a nép kimerültsége folytán gondolni sem mertünk mit tehetünk egyebet, mint vártuk a jobb idők elkövetkezését. És ekkor mi történik? 1890. Hatóságilag való bezáratását helyezte kilátásba a min. iskolalátogató. A polgári hatóság beavatkozása ellen óvast tettünk, egyben a jobb időre várás helyzetéből kimozdultunk, hogy megtegyük azt, a mi telik tőlünk!

Édes hang csábitott, hogy vessük magunkat az állam ölelő karjai közé, jóleső álomban pihenjük majd kebelén a mult küzedelmes fáradozásait. De hát a szüle vajjon kiadja-e egyetlen kedves gyermekét másnak, hogy tartsa el örökbe? oly kikötéssel hogy a tartás díjat is fizetni fogja; ha igen úgy nincs benne az örök Istenségnek egy szikrája a szeretet, s nem bir elég fogalmával annak, minő kincset bir gyermekében, ki véreből való vér, csontjából való csont! A szegénynek szegénységében az egyetlen gyermek nagy kincs; ha nélkülözés, ha szükség is osztályrésze, maga mellett szereti látni, hogy gondozza, irányítsa azt. Abban látja jövendőben fentartóját, gyámolát! . . .

Ilyen gondolatok közt a szegénység lesujtó tudatában tanácskoztunk. Eredménye az lett, hogy a felekezeti jelleget iskolánknál fel nem adjuk s ha kell építünk utat a magunk erejéből.* E végből kértünk s nyertünk az országos közalaptól 32 éves tőke-segélyt 820 frt értékben.

* Szép és dicsőséges! Vajha mindenütt így gondolkoznának!

Szerk.

Kölesön felvettük ez összeget a debreceni főiskola pénztárából, oly kötelezettséggel hogy évenként a közalap fizet helyettünk 30 frtot, egyházunk pedig 23 frt. 30 krt.

Tervünkhöz azonban ez is csekély összeg volt s tovább tanácskoztunk teendőink felől. Ekkor özv. Vitális Imréné szül. Mészáros Lidia és özv. Vitális Lászlóné szül. Mészáros Julianna testvér egyháztagnak néhai édes atyjokról örökölt 6 kis hold földről lemondanak, átadják iskola-építés céljára ev. ref. egyházunknak 600 frt értékben. Az egyháztagnak mindennemű szükséges fuvart és gyalog napszámot megajánlanak, s oly helyzetbe jut egyházunk hogy helybeli lakos ifj. Törzsök Jánossal az építési szerződést 1586 forintért megkötheti, vállalkozó kijelenti, hogy a 6 kis hold földet 600 frt értékben átveszi, mindennemű anyagot ad. Az anyagok szállításához fuvart, valamint a fal felrakásához napszámokat az egyház szolgáltat.

Az 1891. május havában az ócska épület leromboltatván, 4 hónap lefolyása után az új iskola és tanítói lak tető alá jött s az 1891. iskolai év megnyitásával használatba vétetett. Az épület 13 öl hosszú, s 3 öl szélességű, zsindey tetőzettel bir, van benne a tanító részére, 2 padolt világos szoba, boltolt konyha, kamara pince és egy tágas tanterem, más fél méter magas és méteres szélességű négy ablakkal, szénkályhával, tanszerekkel, szekrényvel s 20 drb. 2 méteres hosszúságú hordozható padokkal ellátva.

Összes költségei készpénzül számítva a fuvar és

a zenetörténeti szempontokat is kellően méltatva szerkezetű, dallamtani s zeneaesthetikai szempontból? Senki! E nélkül pedig dallamaink fölött pálcát törni bűn, vagy legalább is vétkes könnyelműség. Vannak aztán olyanok is, kik felekezetünk rovására egyre azt hirdetik, hogy más felekezeteknek, pl. a róm. katolikusoknak mily szép énekeik vannak! Igaz, de meg kell figyelni azt is, hogy róm. kath. testvéreink a legtöbb helyen jól, sőt szépen énekelnek. Hogy miként fejlődtek az ő nép-énekeik, mennyivel állanak közelebb a magyar rhythmushoz: ezekről, valamint e tények okairól most nem szólok, nem tartozik ide, csupán arra akartam fölhívni a figyelmet, hogy az éneklésmódot nem szabad összevetesíteni magukkal az énekekkel. Ne tegyünk úgy, mint a lusta munkás, ki mindig csak azt hajtja: rossz a szerszám. Énekeink jók is, szépek is; de még egyszer mondom: hogy éneklésünk rossz és végnélkül izléstelen.

A templomi éneklés javítását iskoláinkban kell előkészítenünk. Hogy népiskolai énektanításunk mily fogyatékos, középiskolai énekoktatásunk pedig mennyire meddő, ezt a tantervekből s értesítőkből s az általán észlelt eredményből (!) majd legközelebb kimutatom; most legyen elég erre is csak a figyelmet hívnom fel, valamint arra is, hogy ez állapotokon csupán vállvetve, egyesült erővel segíthetünk.

Talán hosszadalmasabban is foglalkoztam a kérdésnek e részével, de meg kellett tennem. Ne áltassa magát senki azzal a balhittel, hogy az új énekeskönyv a bajokon egy csapásra segíteni fog; sőt a zavart az új énekes csak növeli, ha egyrészt énekoktatásunk kellő irányt nem vesz, másrészt pedig, ha az életbeléptetés módját is már előre meg nem állapítjuk. De erről is majd máskor.

Miként ezekből látszik tehát, énekeink nagyobb mérvű javítását, vagy az új dallamok tulságos megsokasítását sem indokoltak, sem észszerűnek nem tar-

tom. Miután azonban énekszövegeink javítása elodázhatatlan: hiba volna elmulasztanunk egyuttal a dallamok javítását s pótlását is.

Ily szempontból vettem énekügyi bizottság munkálatait tüzetesebb vizsgálat alá. Megvallom, nagyon aggasztott, mikor azt hallottam, hogy a bizottság a dallamok rhythmusát megváltoztatni szándékozik. A könyv végén adott tájékoztató is többet sejtet e tekintetben, mint a mily változás tényleg történt. Nyugodtak lehetünk, énekeink legnagyobb részének csupán ütem beosztása változott, lényegileg maradtak úgy, a mint voltak. A Sz. Nagy Károly, Sz. Nagy József, Szügyi József s mások által régebben előszeretettel használt, de a magyar írásmóddal ellenkező felütésű, csonka tactusok (Auftakt) — nagyon helyesen — elhagyattak; a kétméretű félhangjegyes ütemek összevonáltak négy méretű, negyedhangjegyes ütemekké. Énekeinknek ez írásmódja, nem állítom, hogy egyedül jó, de föltétlenül jobb, mint némely auftactusos énekátírások. Részemről is tehát ajánlom elfogadásukat, csupán néhány ének ellen van fönebb részletezett szempontból kifogásom. Imé, a 8. zsoltár:

Oh felsé | ges Ur | mi kegyes Is | tenünk
Mily csudá | latos | a te neved | nekünk
Nagy dicső | séged | az egész föld | re
Kiterjed | és fel | hat mind az ég | re.

Ez így nem maradhat; rhythmicai alakzata magában hangjegyezve kétségtelenül magyaros, de mihaszna, ha nem talál a 8. zsoltár szövegére! Hasonlóképpen rossz a 15. zsoltár, ime:

Uram ki | lészen lakó | ja
A te fel | séged sáto | rának
Jelentsd meg | és add tudtom | ra
A te ő | rök hajlékod | ba
Fel te hoz | zád vajjon ki | szállhat?

napszámokat s a tanterem berendezését kitétek 2211 frt 89 krt.

Ez egyetlen iskolánk fentartásának terhét hiveink évenként állami adójuknak több mint 20%-ban viselik. Az iskolás mindkét nemű gyermekek száma a jelen iskolai évben: 99.

A mellék épületekre vonatkozó feljegyzések ezek:

1857-ben a lelkészlakon a régi helyett új istállót készítenek, melyre a vályogon és némely hasznavehető fákon kívül, melyek a régi ólból felhasználtattak 110 v. c. forint körül ment rá. Ezen ől 1886-ban lebontott, de új csak 1890-ben építettett 212 frt 27 k-ért. helyette. A szükséges összeg az egyházi készpénz adó forint után kivetett 75% rendkívüli adóból folyt be.

1871. évben épült a cseréptetejű, téglalapú, magtári épület. Költségei kitétek 276 frt 73 krt melyet az 1864-ben megajánlott 54 köböl takarékmagtári búzának eddigi kamat jövedelmeiből állítottak elő.

1888-ban készült az iskolai udvaron az ől.

1893-ben épült a lelkész udvarán a sertés ől 53 frt 93 k-ért.

1897. az iskolás gyermekek részére szükséghegyek készítették.

Anyakönyvek.

Egyházunk régi anyakönyvei a fenmaradt hagyomány szerint lelkési gondatlanság miatt kallódtak el a 19-ik század elején. Valószínűnek tartom, hogy miután a multa vonatkozó feljegyzések az akkori szokás

szerint az anyakönyvekben örökítették meg, azokkal együtt semmisült meg a mult század elejétől visszamenőleg minden egyházunk multját illető esemény leírása.

A most meglevő anyakönyvek közül az I-ső darab az 1809-ik esztendővel kezdődik. A címlapon ez a felírás van: „A Berettyó-Szent-mártonyi Reformáta szent Ekklesia számára készíttette ezen matrikulát Nemes Biró József most ez idő szerint Nemes Szabad Királyi Debreczen városának egygyik Polgárja Ao. 1809 die 1o. Aprilis. Magában foglalja a meghaltaknak, keresztelezőknek, nem különben a Házasulandóknak neveit, ezenkívül a Venerabilis Tractus Currenseit és a Hellybeli Consistoriumnak végzéseit.“ Másolatban megvannak benne az 1797. juniusától 1809-ig születtek és megkeresztelték nevei.

Az anyakönyvek száma: 7.

Az I. kötet tartalma 1809—1823.

A II. „ „ 1823—1839.

A III. „ „ 1839—1853.

A IV. „ „ 1853—1858.

Az V. „ „ 1858. év szept.—1865. szept.

A VI. „ „ 1865. év szept.—1882-ig.

A VII. „ „ 1882-től.

Körleveles jegyzőkönyv van 3 drb.

Presbyteri gyűlés jegyzőkönyve 2 kötet.

(Folyt. köv.)

Kiss Antal,
ref. lelkész.

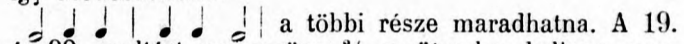
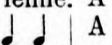
Szörnyen erőszakolt, darabos rhythmizálás ez. Javitásra vár a 23. zsolt., mely szerintem a fönnebb már ajánlott szöveg-módosítással így volna jó:

 Az Ur én né-kem | öri ző pász-to-rom
Azért sem-mi-ben | meg nem fo-gyat-ko-zom

 Gyö-nyö-rü szép | ki-es me-zön | le-gel-tet
É-des vi-zek | fo-lyá-si-nál | ad eny-het

 Lel-kem nyu-gal-mán | őrt áll szent ne-vé-vel
És ve-zérl en-gem | i-gaz ős-vé-nyé ben.

A 89. zsolt. két első, va'amin 13. és 14. ütemét így módosítanám:

 a többi része maradhatna. A 19. és 90. zsoltárt egyszerüen $\frac{2}{2}$ -es ütemben kellene meghagyni; különösen ez utóbbi más beosztást, mint e közböbst, nem tőr; emigy aztán kifogástalan lenne. A 92. zs. 13. ütemét így kell alakítani: A dallam következetesen, minden strófára így illik rá. A 65. dicséret szép régi dallamát így kellene átírni:

 Jé-zus szü-let-tél | id-ves-sé-günk-re
Jö-vel hát hoz-zánk | szállj be szí-vünkbe

 Hogy né-pe-det e | nagy ün-nep-re

 Az a-tya-is-ten | nagy sze-rel-me

 Meg-szen-tel-je.

A 75. dicséret 7. tactusát így ajánlom: ez ének minden strófája, vagyis a strófák utolsó sorának kezdete mindenütt erre vall.

(Folyt. köv.)

Hodossy Béla.

TANÜGY.

Ismét a vallásoktatásról.

A „Debr. Prot. Lap“ 42. számú „Tanügy“ rovatában egy sok mindennel foglalkozó cikk jelent meg, nyilván azért, hogy lássa a világ, mily nagyot lehet markolni fiatal erővel s mégis mily eredménytelené válik az ide-oda való vagdalkozás, a tűz és az ifju lelkesedés.

Figyelman kívül hagynám különben az egészet, legfeljebb értéke szerint megbecsülném a fel-felcsillanó lelkesedést, megmosolyognám az ennek nyomában fakadozó elfogultságot s fiatalkori tapasztalatlanságot, ha cikkiró Mező Lajos s. lelkész ur két dologgal oly kiméletlenül el nem bännék, t. i. a *népiskolai vallásoktatással és az ezen oktatást végző mesterekkel*.

A nt. szerkesztő ur megjegyzései ugyan kellő mederbe terelték a támadásokat s az elfogultság szülte felfogásokat; de engedje meg mégis, ha e nemben

már többször nyilvánosságra hozott felfogásomat, meggyőződésemet mintegy felújítva elmondok egyet-mást Mező Lajos s. lelkész urnak.

A magyar reform. iskolákban mindenkor hitbuzgó, értelmes emberek tanítottak, kik nem szólva a minden szakokban található használhatlanokról nemcsak annyi munkát végeztek a mennyi nekik előíratott s nem a külső siker után esengtek, hanem lelkiismeretök szava irányzá munkálkodásukat, szent buzgóság hevité lelkőket s ez adta meg igaz mértékét tetteiknek.

Tudták, érezték, hogy ők harcosok, kiknek a hitért, vallásért, egyházért, intézményekért harcolni kell egész erővel, teljes elmével s minden tehetséggel.

Igy volt ez a reformatio idejében, így később s így van ma is az igaz, a valódi reformátusoknál.

Az idők változtak ugyan. A magyar reformátusok tévedésbe estek nem egy dologban, midőn a hamis arcot mutató korszellem csábítólag mosolygott feléjük. Legnagyobb tévedésük volt, midőn a vallásitanítást, meghagyták a régi csapáson, nem fejlesztették az idők, a viszonyok mértéke szerint: de azért nem aludt ki a régi hit izzó parázsa, csak hamu alá került; nem tűnt el a lelkek hagyományos buzgósága, csak elernyed a divatos világnézet füllesztő melegében.

Az új élet jelei mutatkoznak mindenütt!

Az új élet teljes megteremtésének első rendű tényezői pedig az iskolák, különösen a népiskolák, hol a *tanítás központjává kell tenni a vallásoktatást*.

De hogyan teszi ezt M. s. lelkész ur központtá, ha letagad e tekintetben mindent a tanítóról? Hiszen: „a tanító az iskola“, a mi azt teszi röviden, hogy vezetője, lelke, éltető szelleme, ki behellli a maga hitét, buzgóságát, lelke melegségét, egész érzelm-világának ideális nemességét a kezei alatt fejlődő kicsiny nemzedék szívébe.

A ki erre képtelen, az nem tanító és különösen nem reform. tanító, csak kontár, ügyefogyott mesterember.

És M. s. lelkész ur ilyen alacsony mérték alá állítja a magyar ref. tanítóságot.

Ugyan mikép, merészli ezt tenni?

Megteszi automatának, ki előírás. szabály szerint „alsó fokon“ jó, használható valami, sőt megengedi, hogy az első „képzetek“ és „fogalmak“ körén tul is „*egyres történetek be- és megtanításával foglalkozzék*“, szóval lélek nélküli gép legyen- mert hát „mély tudomány híján“ egyébre képtelen.

Szép-szép biz ez kongó frázisnak, de mértéknek hamis, belső lényegére nézve pedig szomorú és visszatasítani való.

Teremtő Isten! Hát — egy különben lelkes és buzgó segéd lelkész — ugy képzeli alsó fokon a vallásoktatást, hogy az csak gépies munka, beszéd s ért. gyakorlat-szerű, a szétbontó és összerakó tanmód kísérleti anyaga vagy tisztán iskolai „lecke“, melynek kezelésétől szív és lélek, érzelm s talán az értelem is távol állanak?

Bizony-bizony így hiábavaló a „*széleskörű hittani ismeret és más felekezetek dogmáinak ismerete*“. Ilyen módon nem nevelünk hitbuzgó vallásos nemzedéket.

Ha midőn Istenről, Atyánkról beszélnek, nem mozdul meg a hat éves gyermek kicsinke szíve; midőn imádkozni tanítom nem nyilatkozik meg még arcán és szemeiben is az ő érző lelke: akkor hasztalan munkát végeztem, mert csak gép voltam s gépiesen tanítottam, de az erkölcsi valóságot életre nem hvtam.

Én bizony hittant tanítok az első osztályban is,

mert hiszen Istennek megismerése, Isten lételének érzése, maga az atyai gondviselés talán mind csak a hitre tartoznak? . . . Nem rendszerbe szedett hittan, nem dogmatika ez, igaz; de éppen olyan hittan, mit a kicsiny lélek is megérez, mi egyenesen az *alsó foku* vallásoktatás körébe tartozik.

Bizony oly *„magas életelvek ezek is, melyeknek a szivekbe és vesékbe kell benyomulniok.”*

A tudománynál kevesebb, a tudásnál valamivel több kell ezekhez.

Tovább megyek. Az első és II. oszt. növendékei mindig a maguk világában összemérik, megkülönböztetik a jót és rosszat. Megéreztetem, felfogatom velök a lelkiismeret szavát. Oda állítom eléjük ez erkölcsi birót életök minden körülményei közt és szemlélet utján vezetem őket Isten akaratának megismerésére a parancsolatokra, a törvényre; s ime ugy-e bebizonyul, hogy *erkölestant* is tanítok az alsó fokon.

Megérti azt is s meg is mondja, hogy ő református vallásu, meg azt is röviden, mi az a református vallás? . . . Elmondja, hogy Isten akarata, a törvény szívünkben érezhető, de ki is van jetentve, meg van írva a mi szent könyvünkben, a Bibliában, a melyet ott lát az iskola asztalán s melyből alkalomadtán fel is olvasok nekik egyes, alkalmas verseket.

És a midőn így rakom le a helyes alapot, vajjon nem ily módon kell-e azt tovább építeni a felső fokon is? . . . Vajjon népiskolákban helye van-e a tudományos izü irásmagyarázásoknak, a vallásbölcseleti fejtegetéseknek oly módon, hogy azokat csak teljes hittani készültsgü és a dogmatikában tudományosan képzett ember végezhesse?

Nem, és ezerszer nem. Ilyen módon adhatunk elő nagyon is rendszerbe szedett hit- és erkölestant; de a szívet, a lelket érintetlenül hagyjuk, az élet *megaranyozását* elmulasztjuk, mert az érzelmeket felkölteni s nemesebb irányban utnak indítani képesek nem valánk.

Pedig a cél nem az: a rendszert, a hittani meghatározásokat betanítani; hanem az, hogy a valóban élő hitet felfogassam, megéreztessem és az egész életre biztos támasztékul adjam a növendékeknek.

És legyen meggyőződve M. s. lelkész ur, miszerint a református tanítóság ismeri a mi vallásunk dogmáit annyira s rendelkezik olyan módszertani ismeretekkel s a gyakorlat terén annyi didaktikai képességgel s a mi fő, oly foku lelkesedéssel, hogy ezt a célt el tudják érni.

Nem kell azok kezéből kivenni a vallásoktatást, nem is szabad, hiszen azért református felekezetü tanítók s azért működnek a mi iskoláinkban hogy a vallást minden fokon tanítsák, erre képesek legyenek.

Ha a tanító nem tanítja a vallást, akkor az már nem felekezeti iskola s akkor nincs miért tovább ragaszkodni veteményes kertjeinkhez, hanem bevonhatjuk a zászlót és előkészületet tehetünk a más nemü berendezkedéshez.*

Megszívlelni való böles igazságok azok, melyeket Hajnal István ur elmond, mert a gyakorlati élet tanításait figyelte meg, s úgy szürte le e tekintetben meggyőződését. És ha van valami, a mit a zsinat figyelmebe ajánlhatunk, a sok közt egy, a konfirmációra való előkészítés kérdése.

Eleitől kezdve elhibázottnak tartottam, hogy a

* Felettébb örülök, hogy ez okos szavakat éppen egy néptanító tollából olvasom
Szerk.

zsinat törvényileg ridegen kimondotta, miszerint: a konfirmációra való előkészítést lelkészek végezzék.**

Am végezzék, a hol ezt a viszonyok és körülmények feltétlenül szükségessé teszik; de egyébként hagyassék az meg a jóra való s kifogástalanul működő tanítók kezében, hiszen legnemesebb munkájoknak a népiskolai vallásoktatásnak betetőzése az.

A tanító joggal elvárhatja, hogy e felséges munkánál ne mellőzzék őt ridegen.

Sinka Lajos.

KÖZÉLETÜNK.

Egyházmegyei közgyűlés.

A debreceni ev. reform. egyházmegye ez évi őszi közgyűlését október hó 15-én tartotta Debrecenben Dávidházy János esperes és Nadányi Miklós gondnok elnökle alatt.

Esperes ur, tőle már megszokott tartalmas, szép imádságában a nagy Isten áldását kérvén munkálkodásunkra; gyűléstmegnyitó beszédében megemlékzik az egyházunkat közelebbi ért nagy veszteségről. „Mindnyájan tudjuk — ugymond — e fájdalmas eseményt, mindnyájan érezzük a veszteség nagyságát, hiszen mindnyájunkhoz elhallatszott egyházunk épülete egyik erős oszlopa hirtelen kidőlésének rémes zuhanása; Szilágyi Dezső dunamelléki egyházkerületi főgondnok halálát érttem; kinek halalakor még ellenfelei is tisztelettel s fájdalommal s elismeréssel adóztak; csak egy maradt tavol, az az ellentél, a mely pedig minden országos eseménynél tüntetőleg s a többi felekezetek háttérbe szorításával szerepel: de a mely a protestantizmusnak ható, éltető erejét tagadja, érdemét ismerni nem akarja s emberét tüntetőleg megveti. Régi ellenfelünk elbánását ismerjük; tőle mást nem várhatunk s bizony az ő mellőzése távoiról sem zavarja kidőlt nagyunknak síri álmait.

Tegyük le mi is, mint testület, elismerésünk s hálaunk koszorúját a nagy eszü, nagy erejü főgondnok koporsójára. Aldott emlékét örökítsük meg jegyzőkönyvünk szerény lapjain.“

Egyházmegyénk fájdalomteljes részvétellel járul hozzá esperes ur, indítványához, elhunyt nagyunknak áldott emlékét jegyzőkönyvében megörökíti s erről a dunamelléki egyházkerületet értesíti.

Szell Farkas egyházmegyei világi tanácsbírónak lemondásáról őszinte sajnálattal értesült a közgyűlés s felkérte őt lemondásának visszavonására.

Szabó Miklós poesai, Kulcsár Ferencz és Fábian István kabai, Molnár Sámuel vértesi és Kerékgyártó László tépei, tanítók a hivatalos esküt a gyűlés színe előtt letették. Idevonatkozólag a lelkészek felhivattak, hogy az állandóan megválasztott, de még esküt nem tett tanítók esküre jelentkezése tárgyában intézkedjenek s erről az esperesi hivatalt értesítsék.

Következett volna ezután a folyó évi egyház látogatásról szóló esperesi jelentés tárgyalása; azonban miután a debreceni egyházra vonatkozó jelentésre, a gyűlést megelőzőleg két nappal, főtiszteletü püspök ur és Simonffy Imre főgondnok ur aláírásával elien észrevételek adattak be az esperesi hivatalhoz: hosszas s a délelőtti órákat teljesen igénybe vett vita indult meg a felett, hogy ezen ellenészrevételek s általában a debre-

** Én is!

Szerk.

ceni egyházra vonatkozó esperesi jelentés is tárgyalás-e most avagy nem?

Voltak kik az előadói véleményhez ragaszkodva azt vitatták, hogy az esperesi jelentés feltétlenül tárgyalandó, de a beadott ellenészrevételek figyelmen kívül hagyásával, miután ezek, mint későn érkeztek, a jövő évi egyházlátogatásához utalandók.

Mások, tekintettel arra, hogy Debrecenben ez alkalommal történt első ízben egyházlátogatás, a beadott ellenészrevételeket, annak kinyilvánítása mellett, hogy ezen eset a jövőre vonatkozólag praecedens nem alkothat, a jelentéssel kapcsolatban tárgyalni óhajtották.

Ismét mások az egész ügynek a tavaszi egyházmegyei közgyűlésre halasztását kívánták.

Az egyházmegyei közgyűlés végül nagy szó többséggel a következő határozatot hozta: az egyház a maga észrevételeit mindig és feltétlenül az egyházlátogatás idejében és alkalmával köteles megtenni; a mennyiben a debreceni egyház ezt most nem tette, a kivételes helyzetre tekintettel a beadott ellenészrevételek a debreceni egyházban működött egyházlátogatásnak adatnak ki, hogy azok figyelembe vételével, a debreceni egyháztanács közbejötté mellett, a következő egyházmegyei közgyűlésre adja be a debreceni dolgokra vonatkozó újabb jelentését.

A debreceni egyházra vonatkozó esperesi jelentés tárgyalása ezek után elmaradván, ezen ügyről most bővebben és részletesebben szólni nem kívánok.

Az egyházlátogatási jelentésből kitévésül a *szegények gondozására* fordított egy év alatt 21482 k. 93 f. kegyes adomány és *hagyományok* értéke: 13469 k. 03 f. Nagyobb adományok történtek Debrecenben, hol a Dóczi-intézet növendékei „Dóczi Gedeon alapra” 2815 koronát gyűjtöttek és Vértesen, hol Gáspár József és neje 6 hold 648 □ öl területű szántóföldet adományoztak az egyháznak a holtig való hasznélvezet fentartása mellett; ezen adomány az egyház nevére már telekkönyvileg is átíratott.

Mindezeket elismeréssel s köszönettel vette tudomásul a közgyűlés s erről Gáspár Józsefet és nejét külön jegyzőkönyvi kivonaton is értesíti.

A vasárnap délutáni *káté magyarázat* mindenütt fentartása tárgyában hozott régibb keletű egyházmegyei határozat a lelkészek figyelmébe ajánlatik.

A behivatalnokokat ki nem fizetett egyházak felszólítottak a törvények értelmében intézkedésre s ennek megtörténtéről az esperesi hivatalhoz jelentéstételre.

A nagyobb egyházi tartozással hátralékban levő egyházak előjárói még egyszer felhívatnak a törvény szerinti intézkedésre s a tartozások behajtására; mi ha meg nem történik, a hátralékos egyházak előjárói, mint kiket a felelősség terhel az egyházlátogatóság által név szerint felsorolandók.

Építkezésre fordított egy év alatt 44635 k. 37 f.

A gáborjáni egyház felsorolja jelentésében, hogy a „Téli Ujság” s „Igazmondó” hány példányban jár s meg említi, hogy a konfirmált gyermekeket bibliával ellátja. Konyáron imádsággal s alkalmi felolvasással egybekötve okt. 31-én reform. emlék-ünnepély tartatott.

Az egyházmegyei közgyűlés ezen jelentéseket örömmel tudomásul vevén, felhívja az egyházak lelkészeit, hogy a hasonló eseményekről jövőben másutt is jelentenek.

A gyenge iskolák tanítói, a lelkészi hivatal útján egyenként megküldendő jegyzőkönyvi kivonaton figyelemztetnek nagyobb szorgalomra s ha több eredményt

nem mutatnak, ellenök a fegyelmi eljárás hivatalból megindítatik.

A jó eredménnyel működő tanítók iránt elismerés nyilvánítatik.

Egyházmegyénk volt nagy érdemű esperesének, Nyiri Péternek az egyházmegye által állított siremléke megrongáltatván, annak rendbehozatala elrendeltetett s a szükséges költség közadakozás útján nyomban össze is jött.

A 27/1901. sz. egyházkerületi végzésben ajánlott *egyetemes iskola alap*, létesítését egyházmegyei közgyűlésünk, bár iskoláink megtartását első rangú köteletségünknek ismeri, kivihetőnek nem tartja, miután ez az alap csakis nagyon megterhelt hiveinkre kirovandó újabb adóból volna elő állítható.

A 31/1901. sz. egyházkerületi végzés a parókiális könyvtárak szervezése tárgyában az egyházmegyei véleményét kérvén, kimondatott — a nagyszalontai egyházmegye indítványának jó részben elfogadásával — e könyvtáraknak minden egyházban köteles felállítása, valamint az egyházaknak, a prot. irodalmi társulatba rendes vagy alapító tagul köteles belépése azon feltétel mellett, hogy a „Prot. Szemle” terjedelmesebb legyen s abban szorosán vett theol. tudományos irodalom minden ága műveltessek.

A *csonka és kegyeleti évre* vonatkozólag a jelen állapotot mindaddig fentartandónak véleményezi közgyűlésünk, míg az *egyházi adózás, a lelkészi fizetések, a lelkészi nyug. és gyámintézet* ügyeinek rendezése meg nem történik s ugy az 53/1901. sz. egyházkerületi végzésben foglalt véleményhez ez időszert hozzá nem járul.

A *zsinattartás* ügyére vonatkozólag az idő rövidsége miatt véleményt nem adhatván a közgyűlés, egy bizottságot küldött az ügy előkészítésére, e bizottság munkáját, a nov. 8-ára csupán ez ügy elintézésére egybehívott rendkívüli egyházmegyei közgyűlés tárgyalandja.

Kovács Sándor derecskei és Mészáros Lajos n.-rábéi tanítók, nyugalomba vonulásuk alkalmából — hosszas munkásságukért — elismeréssel üdvözöltetnek.

A konfirmációi oktatásra vonatkozólag kimondatott, hogy az az iskolai év végén legyen.

Bélteki Lajos debreceni főgymn. tanuló az egyházmegye 400 koronás nevelési segélyre felvétetett, kimondatott, hogy az idevonatkozó határozat a debreceni főgymnázium igazgatóságával is tudatandó.

A jövő évi egyházmegyei egyházi értekezlet Nagy-Bajomban fog megtartatni s a működésre felhívatnak magukat készséggel felajánlották. Hálás köszönettel veszi tudomásul a közgyűlés hogy a legutóbb H.-Pályiban tartott értekezlet alkalmából felolvasott munkálatok egy magát megnevezni nem óhajtó szives adományából kinyomatvatván, az egyházaknak szétesztás végett megküldettek.

Az egyházmegyei építést ellenőrző bizottság eljárási szabályzata — a mint az, az e célból kiküldött bizottság által beterjesztetett — elfogadtatott.

Több kisebb s inkább az egyes egyházakat illető tárgy elintézése után közgyűlésünk késő este véget ért.

Ss. L.

A debreceni ev. ref. főiskola igazgatótanácsának tárgysorozata 1901. november hó 13-án.

1. A gyűlés megnyitása.
2. A debreceni ev. ref. egyház presbyteriumának 1273P/1901. sz. átirata (Néh. Sz. Szabó László helyett dr. Nagy Zsigmond választatott meg igazgatótanácsossá.)

3. Megjelentek számbavétele, igazolatlanul távol maradtak megállapítása.

4. Esetleges elnöki előterjesztések a tanácskozás rendjére vonatkozólag.

5. Gazdasági albizottság jelentése a főisk. gazdasági-tanács jegyzőkönyveiről és főisk. számadásokról.

6. Akadémiai albizottság jelentése alapján (referens az e) pontnál dr. Helle Károly jogikari dékán, a többi pontoknál dr. Öreg János akad. igazgató.)

a) Akadémiai igazgató jelentése.

b) Akad. igazgató jelentése az Armós Bálint-féle családi alapítvány életbeléptéről és a gondnok megválasztásáról.

c) Pálur Miklós 2. th. a Kanyó-alapítványért folyamodik.

d) A Nagy József-féle alapítványi bizottság jelentése megalakulásáról s Czirják Béla s. lelkész fölvételéről (V. ö. az 1901-iki 18. igazgatótanácsi jk. szám.)

e) Jogakadémiai dékán jelentése.

7. Gymnasiumi albizottság jelentése alapján (Referens Sinka Sándor.)

a) Gymnasiumi felügyelő jelentése a debreceni ref. főgymnasiumban 1900/01. isk. évben szerzett tapasztalatairól.

b) Gymnasiumi felügyelő jelentése az állami felügyelet részéről debreceni főgymn.-ra tett észrevételekről.

c) Főgymn. igazgató jelentése az 1901/2. tanévre beírt rendes tanulók létszámáról s a távol volt dr. Szeremley Béla tanár helyettesítéséről.

d) Főgymn. igazgató előterjesztése tankönyv változtatás tárgyában.

e) Ádor Dániel 5. oszt. tanuló felvételi kérvénye főgymn. igazgató jelentésével.

f) Főgymn. igazgató jelentése a tanterven történt változtatásról (4. oszt.-ban ásványtan helyett növénytan.)

g) Főgymn. igazgató előterjesztése dr. Schmidt Henrik tanár-jelöltnek próba éves tanáruul leendő alkalmazása tárgyában.

h) A debreceni ev. ref. egyház presbyteriuma jelenté, hogy Zalányi János főgymn. tanár a meghívást elfogadta.

i) Ugyanaz jelenti, hogy dr. Szeremley Béla főgymn. tanár a meghívást elfogadta.

j) Ugyanaz jelenti, hogy dr. Csürös Ferencz főgymn. tanár a meghívást elfogadta.

k) Vallás- és közokt. miniszter 62,561. sz. leirata a főgymn. illemhelyek tárgyában.

l) Dorogi Lajos és Görömbei Péter esperesek jelentése a debreceni főgymnasium június 14—18. lefolyt évvizsgálatairól.

m) Balogh Ferencz egyházkerületi tanácsbíró jelentése a debreceni főgymnasium 8. osztályának május 16-iki záró osztály vizsgálatáról.

n) Balogh Ferencz jelentése a debreceni főgymnasium osztályainak a rendkívüli tantárgyakból adott közvizsgálatáról. (jun. 9.)

o) Germány Lajos m. kir. állampénztári segéd-pénztárnok felelőszése a Cseh-Szombathi alapítvány ügyében kelt akad. tanácsvégezés ellen.

p) Horváth Ferencz fia Ákos részére a Szártóry-féle ösztöndíjért folyamodik.

8. Tanítóképezdei albizottság jelentése alapján (referens Kovács Lajos.)

a) Vallás- és közokt. miniszter 41,997 sz. a. a debreceni ev. ref. tanítóképző intézet 1899/1900. igazgatói záró jelentését előismeréssel veszi tudomásul.

b) Szabó Károly esperes jelentése a tanítóképző intézet június 24. és 25. tartott évvizgató nyilvános vizsgálatáról.

c) Igazgatói jelentés.

d) Számadás a gyakorló iskolai tanulóktól beszédett tandíj hovaforrásáról.

e) Előterjesztés a tápintézetből kiszorult tanulók ebéddel ellátásának költségeiről és segélykérés e költségek fedezésére.

f) Jelentés a főiskola oratoriumában felállítandó új orgona ügyében tett intézkedésekről.

g) Jelentés a főiskola épületéből kiszorult 67 tanítóképezdei tanuló elszállásolásáról.

9. Dóczy Imre gymn. felügyelő, Sinka Sándor gymn. és Kovács Lajos tanítóképezdei igazgatók előterjesztése a megüresedett egy helynek a 3600 koronás fizetési osztályban való betöltése s az ezzel kapcsolatos előleptetések tárgyában.

10. Könyvtári albizottság jelentése (referens dr. Helle Károly.)

11. Az igazgatótanács ad hoc albizottságának a főiskolánk korszerű fejlesztését tárgyaló tanárkari és gazdasági tanácsi munkálatokról fölvett jegyzőkönyve.

Kelt Debrecenben, 1901. okt. hó 25.

Sass Béla s. k.

a főisk. igazgatótanács jegyzője.

IRODALOM.

Principles and Methods of teaching by Charles C. Boyer.

(Philadelphia. 1900.)

Igen tartalmas és tanulságos egy könyv, melynek ránc nézve az az egyetlenegy fogyatkozása, hogy — angolul van. Tárnya, — mint a címből kitetszik, a *tanítás elvei és módszerei*. Tehát olyan valami, a melynek minden művelt embert kell érdekelnie általánosságban, különösebben pedig minden tanítót, tanárt, iskola-felügyelőt, s így lelkészt is.

Különbben ez érdeklődésre nézve még egyebet is mondhatunk. E tekintetben az utóbbi évtizedek alatt nagyot fordult a világ. Egyetemessé vált a felfogás, hogy minden hatóságnak, de minden művelt embernek is tördnie kell a nevelés kérdésével. A gyermek helyes neveltetése nem csupán a szülőnek, de az egész társadalomnak érdeke, mert a rossz nevelés káros következtetéseit nem csupán a szüle vagy gyermek, hanem az egész társadalom viseli és sanyli. Méltán számíthatunk tehát reá, hogy midőn a nevelésről mondunk valamit, oly dolgról beszélünk, a melyet minden művelt ember érdeklődése kísér.

Boyer könyve igen tanulságos munka. Első sorban tartalmának tárgyi értéke, de másodsorban, ránc nézve, az a körülmény is becsessé teszi, mert ama világrészből jő, Amerikából, a melynek új levegője ugyszólva teljesen ismeretlen előttünk, s a melynek praktikus nagy sikerei bizonyos szempontból sanctionálják nevelési elveit és módszereit. Egy bizonyos: nem idealisták. A mi viszont azt sem jelenti, hogy földhöz ragadtak, materialisták volnának. Ez utóbbi állításunkat a könyvből vett pár idézettel leszünk bátrak támogatni; az előbbi, ugy véljük, általánosan ismeretes. Imé Boyer szavai midőn a nevelés eszményéről beszél: „A helyesnek és a rossznak megkülönböztetése kapcsolatban azzal, hogy kész-

ségesek legyünk cselekedni a jót és kerülni a rosszat, az erény s a kötelességérzet megbecsülése a keresztyén-ség alapján, az emberi felelősség tudata a Teremtő iránt s embertársaink iránt; s végül hogy az erény a föltétele az igazi boldogságnak, ezek oly gondolatok, melyeket a józan ész s a tapasztalat teljesen igazolnak. (38. l.) S más helyt ismét: „Az igazságok, melyekhez az egyes tudományágak eljutottak bizonyos végső elvekben összegeztetnek, azzal a céllal, hogy egy oly rendszer szerkesztessék, a melyben az anyag s a lélek összes jelenségei úgy tűnjenek föl, mint teremtő és szabályozó megnyilatkozásai az egyetlen, önmagának soha ellen nem mondó Ősöknek az Istennek.“ (65. l.)

A mű három részre oszlik, a mely részek tartalmi gazdagság tekintetében, a mű céljához képest, fokozatosan nőnek. Legrövidebb (13 lap) az első melynek címe *lélektan*. E helyt a lélektanok amaz elemeit és fontos törvényeit állítja össze egész kivonatszerűen a szerző, a melyek nézete szerint a tanítóra nézve legbecsesebbek, legszükségesebbek. E rövidke összeállítás, úgy tartjuk, mesterien sikerült. Teljesen modern alapon is áll, a fejlődés elvének alapján, s nem ismétleti a legtöbb paedagogiai könyv szokott módján a régi német psychologia szintelen általánosságait, hanem igyekszik vázlatos tájékoztatást adni a gyermeki, az ifjú lélek kibontakozásáról, s e kibontakozásnál előtűnő törvényszerűségekről. Ez pedig nagy különbség! Olyan valami, a mi pl. a magyar irodalomban még mindig nem otthonos, sőt, — a mennyire legalább a mi ismeretünk terjed, — csakis az angol s az amerikai irodalomban otthonos egészen. Jelentősége pedig, azt hisszük, oly nyilvánvaló, hogy külön magyarázgatásra nem szorul.

Második rész a tanítás elvei. (46. lap). Ez elvek, úgy véli, két fő fejezet alá tartoznak: 1. az ember természete, 2. a nevelés természete. A mi az emberi természetet illeti, arról keveset mond. Egyszerűen constatalja, hogy az ember képességei mesterséges hatással erősíthetők, úgy a testi, mint a szellemi képességek. A nevelésre nézve azt vallja, hogy lényegét az önmunkásság teszi (I), a melyhez a gyermek eredeti fejletlensége még a vezetést, felügyeletet teszi szükségessé (II), de úgy, hogy a tekintély eme beavatkozásának azon arányban kell lazulnia, a mily arányban a növendék önbírálatára erősödik. (III). Itt állapítja meg a nevelés eszményét is, melyre nézve véleményének lényege az, hogy a nevelés legvégső célja a boldogság, az erény s teljes fölszerelés az életre.

A mi a tanítás anyagát illeti, azt a műveltség történetének az utmutatása szerint kell választani. Az összes tudományok háromfélék: matematikai, természeti és szellemi tudományok. Mindegyiknek biztosítani kell az őt megillető helyet a nevelésben. Köztük bizonyos természetes sorrendet kell megállapítani, a mely megfelel az elme fejlődésének. Boyer tényleg állapít is meg ily sorrendet, s ez nem minden pontban egyezik meg a nálunk szokással; részletes ismertetésébe e helyt nem mehetünk bele; annyit példaként megemlíthetünk, hogy az algebrát a tanulás 7-ik évében kezdi (első elemítől számítva), a latint pedig a 8-ikba heti 5—5 leckével. A könyv eme része európai olvasóra nézve kissé nagyon is összevont, a mi kár, mert éppen itt valószínűen sokat tanulhatnánk a gyakorlatias yankeektől. Majd a tanítás részletes törvényeit tárgyalja, s végeredményül kimondja, hogy a tökéletes tanítás útja: *megfigyeles, inductio és deductio*, ezen sorrendben.

A harmadik rész adja a könyv igazi tartalmát: címe: a tanítás módszerei. Ebben gyakorlatilag „kitűnő

tanítók tapasztalatai alapján“ adja elő a tanítás módszerét a következő tárgyakra nézve: olvasás, írás, szerkesztés, nyelvtan, számtan, földrajz, történet rajzolás, kézi ügyességek, éltan, testgyakorlat, éneklés. Itt az képezi főgondját, hogy az általa eszményül jelzett (egyébiránt általuk is annak vallott) fokozatos haladás, a megfigyelés, inductio és deductio útján meglegyen. Kívánatos volna nagyon is fejletlen tanügyünk érdekében, hogy e világos, rövidre fogott és mégis teljes magyarázatok a mi nyelvünkre is lefordíthatnának. Nincs kétség felőle, hogy a mely tanító vagy tanár (itt főként elemi iskolák színvonalán halad a tárgyalás) e módszeret átérzi, sajátjává teszi és alkalmazza, az fényes eredményeket fog elérni vele. Ezuttal azonban lehetetlen bemutatnunk, mert hiszen ez annyira részletek dolga, hogy kivonatos ismertetésről szó sem lehet.

Hogy mégis legalább némi képet keltsünk arról, hogyan végzi Boyer e tárgyalásokat, egyenél, az arithmetikánál megkísértjük, tisztán a főcímeik fölsorolásával illusztrálni ez eljárást. De a beosztás világossága, a tárgyalás elevensége (gyakran a tanító, az osztálylyal vagy egy tanítvánnyal beszélget a fölvetett kérdésről,) még miudig nem lesz kellőképpen szemé elé állítva az olvasónak. Ime tehát a példa:

VIII. fejezet. A számtan. A) *A számok természete*. I. *A számtan tárgya*. (Mi a szám? A számok természete. A szám-műveletek. A számok synthezise, analízise. Számok összehasonlítása. A műveletek nyelve.) II. *A számtan psychológiája*. (Mit kell itt szemügyre venni? A megfigyelés a számtanban Inductio a számtanban. Deductio a számtanban. A számtan meghatározása. A számtan története.) B) *A számtan tanítása*. (A fejlődési fokok a számtanban. A tanítvány haladása. Az élet és a tudomány követelése). I. Elemi számtan. stb. stb.

Bár egyszerű rátekintés e cím-sorozatra meggyőzhet akárkit arról, hogy e kiszakított mutatóvány több egyszerű betűhalmaznál, mégis azt hisszük, folytatása, talán unalmas lenne a nyájas olvasóra, ezért felbeszakítjuk.

Mindenesetre ajánljuk azonban e művet* a tanítás minden igaz barátjának figyelmébe. Hivatott nevelők sokat okulhatnak belőle.

Dr. Pallagi Gyula.

Spanyolország mindig a romantika hazája volt. Már a rómaiak előtt meseországának tünt fel a dús, gazdag Hispánia. Később a mórok emberi kéz munkájával is feldiszipították a magas hegyek, kék folyók gyönyörű országát. Csodálatos, álomszerű, pilléres, oszlopos, színes, dús, gazdag épületekkel rakták tele a gyönyörű lejtőket, óriási oszlopsorokkal, melyek fejen a Korán aranyos, szent betűi csillogtak, melyek mindegyike a drágakövek valóságos ligete volt. Itt van az Alhambrában a 12 stilizált oroszlán mesés kutja, melyeknek fejére örökösen hull a kristálycsöppekké tört víz és eszünkbe jut az északi költő szonettje: mikor a forrás a romok közül odasohajt a nézőhöz, hogy:

„Csalárdnak mondják a futó habot
Hová lett rang, hir, szerelem, dicsőség —
Lám, minden eltűnt és én itt vagyok.

A sötét, tarka ablakos folyosókon a multak árnyai suhognak s a szél elsóhajt az ablak üvegén és végig-suhog az oszlopsorok közt, hol az utolsó Abencerages vére festette pirosra a padló fehér márványkockáját. És azután egy kihalt világ romjain elmúlt idők borulatából

megint végigragyog az arany napsugár. Spanyolország hegyormain, újra csodálatos köcsipkéből épült, fehér paloták a spanyol renaissance kövirágos csodái támadnak a pineák ciprusok árnyán. A spanyol hatalom meghódítja a szomszédokat, azután elnyul Amerikába is, hogy azután egy dicsőséges fellobbanással hamvába roskadjon és egy gyermekkirály kezén tengődjék az egykori világbirodalom.

Erről az országról szól a Nagy Képes Vilátörténet 135. füzeté.

A 12 kötetes nagy munka szerkesztője dr. Marcali Henrik, egyetemi tanár, ki egyuttal e kötet írója is. Egyegy kötet ára diszes félbörkötésben 16 korona; füzeteként is kapható 60 fillérjével. Megjelen minden héten egy füzet. Kapható a kiadóknál (Révai Testvérek Irod. Int. Rt. Budapest VIII., Üllői-út 18. sz.) s minden hazai könyvkereskedés utján.

A „Vasárnapi Ujság” október 27-iki száma 27 képpel s a következő tartalommal jelent meg: „Virchow Rudolf” (areképpel). — Költemények: „Őszi rózsák”. „Leány-szokás”. Szaboleska Mihálytól. — „A kórház előtt”. Lampérth Gézától. — „Őszi ibolyák”. V. Sipos Idától. — Regénytár: „Az új hatások”. Regény. Irta: Gyarmathy Zsigáné (Goró Lajos rajzaival). — „A jövő világából”. Fantasztikus regény. Irta Selonszkij N., orosz eredetiből fordította Ambrozovics Dezső (képekkel). — „A menház”. Életkép. Irta Szivos Béla. — „A temesvárgyárvárosi milleniumi új templom” (képekkel). — „A görög szertartású katolikus magyarok római zarándoklata” (képekkel). — „A francia vasutak és az orosz cár utazása”. — „Egan Ede haláláról” (képpel Egan Ede halálának színhelyéről). — „Az alvás”. — „Harc a patkányok ellen”. — „Székely kivándorlók Galacon” (képekkel a romániai székely kivándorlókról). — „Kamer Mayer Károly sírelméke” (képekkel Donáth Gyula szoborműve után). — „W. Krammer Teréz, a m. kir. operaház új tagja” (areképpel). — „Pálmay Ilka, mint Pillangó kisasszony” (képekkel). — „Stone kisasszony, a polgár rablók fogságába esett hittérítő” (areképpel). — „László József mellszobra” (képekkel). — „Látogatás Robinson szigetén”. — Irodalom és művészet, Közintézetek és Egyletek, Sakkjáték, Képtalány, Egyveleg, stb. rendes heti rovatok. — A Vasárnapi Ujság előfizetési ára negyedévre négy kor., a „Politikai Ujdonságok”-kal és „Világkrónika”-val együtt hat korona. Megrendelhető a Franklin-Társulat kiadóhivatalában (Budapest IV. ker. Egyetem-utca 4. sz.) Ugyanitt megrendelhető a „Képes Néplap” legolcsóbb ujság a magyar nép számára. félévre 2 korona 40 fillér.

KÜLFÖLD.

Hollandia és Magyarország.

II.

Az utrechti egyetemen magyar ref. hittanhallgatók számára tett alapítványok.

Legelőször az utrechti egyetemről emlékezem meg; nem azért mintha ez érdemlené meg az első helyen való említést, hanem máig is létező alapítványainkról sajnos! csak innen irhatok adatokat. Magyarországi ref. hitfeleink örökké hálások lehetnek a nemes alapítók szellemének, kik lehetővé tették szegény magyar diákjainknak a külföldi egyetem látogatását. Utrechti

egyetemen fordult meg legtöbb diák; 1643 tól 1800-ig csak nem szakadatlanul találunk neveket; 1800—18-ig a francia revolutio leveréséig nem látunk senkit, innen 1850-ig ismét alig 10 — magyar tanulót. E legutóbbi időtől kezdve állandóan tartózkodik itt 3—4 magyar, s élvezik a nemes lelkek adományait.

Az egyetem, ha nem is volt oly híres, mint a *leideni*, de itt is hallgathattak ifjaink európai híres tanárokat, s erős kálvinistákat. Ujabb időből ki ne ösmerné *Oosterzee-t*, *Opzoomer-t*, *van Beets*, *Doedest Valetton-t*, stb., kik ez iskolának gyöngyei valának.

Az első és legnagyobb alapítvány *Bernhald Dániel* által 1737-ben tétel. Az alapító levél szerint az eredeti összeg 9000 sterling vala. (Ma több mint 2 millió frt a tőke) (mert a francia foradalmat megelőző évben és azután senki nem élvezte) *Bernhald D.* vagyonszoholland kereskedő és egyik hollandia gyarmat kormányzója vala. *Phalzi* származásu ref. ember volt, kinek, dacára óriási vagyona mellett, kivált utolsó napjaiban, nem sok gyönyöre lehetett az életben. Családi élete nem volt szép; feleségével örökös perben élt. Az örökös kellemettségnek végre is válással akart véget vetni, s nejétől megszabadulni.

Mintegy 2—3000 lapra terjedő kézirat van össze halmozva az utrechti irattárban, mely egyrészt a stipendiumhoz tartozó iratokat tartalmazza, de legnagyobb része ennek a válóperlevélnek, ügyvédi levelezések. Napokat töltöttem e mellett; csodálkozva nézegettem az iratokat, melyek bizony nem a legszebb dolgokat tartalmazták mindenütt.

Érdekes de nagyon sokszor keserű tapasztalatokat gyűjthet az ember ezekből; elkésereedésében a férfi a családi élet legszentebb titkát napfényre hozza nejét pelengére állítandó, a nő viszont a fogások minden nemét felhasználja, hogy ártatlanságát bebizonyítsa. Egymáshoz írott leveleikben legkeserűbb vádakkal illetik egymást, nyilvános veszekedést provokálnak. A nő ügyvédje előtt úgy mutatja be férjét, mint ki gyermekét üti és nem szereti; kegyetlenségét kikerülendő a fia *Indiában* él, távol a szülei háztól. Mire az apa, hogy bebizonyíthassa ebbeli ártatlanságát, s hogy ő fiát bármely szülőnél is jobban szereti; fia által Indiából, directe hozzá küldött leveleit ügyvédének kézbesíti, s azokat a nyilvános tárgyalásoknál felolvastatja. Valóban ezek a levelek leggyengébb és legbizalmasabb szeretetről tesznek tanubizonyosságot, mi egy apa és gyermek közt csak képzelhető. Gyönyörű bibliaizammal megirt levelek ezek; az apát; „Nemes és vitélő Tekintetes *Bernhald Dániel*, a legkedvesebb és szerető édes apa, nagy jó uramnak szólítja.

A fiu az édes anyjáról sem emlékezik meg rosszul hozzá írott leveleiben; ennek oka azonban abban kereshető, hogy pénzért időnkint mindkettőjükhöz külön-külön fordult, s bizalmatlanság esetében bizonynyal megtagadtatott volna tőle.

A váló per, 2 évnél tovább tartott, mely idő alatt egy lakásban éltek ugyan, de teljesen külön háztartást vittek. Semmiféle összeköttetésök nem volt, külön tettek kocsit vagy gyalogsétékat; külön cselédséget tartottak (Napló-jegyzetek!) A per 2-ik évében, — éppen egy évvel az alapítvány tétele után, — *Bernhald* meghalt.

Mintegy önkénytelenül előtte állunk annak a kérdésnek, miért nem írta meg valamelyik holland tudós az összegyűjtött kéziratból e szép lelkű ember élettörténetét? Hiszen, itt Hollandiában, hol egyik könyv kiadása a másikat éri, ez szinte megfeghetetlen. És erre feleletet mi sem tudunk adni; lehet, hogy a benne elő-

forduló, sokszor bizony szennyes dolgokat nem akarják szellőztetni, vagy nem szívesen vették tőle a holland tanulók mellőzését alapítványi tételkor?!

Magyar embernek lélek ölé munka volna 200 éves, sőt régibb kézirattal foglalkozni. Tudjuk hogy, nyelvünk régi kéziratait is bajos olvasni, ez idegen nyelven szinte elképzelhetetlen. Hetekig bajlódtem egyik-másik lap elolvasásával, fordításával, ki lenne képes ezekre menő lapot átdolgozni?! Gyűjtöttem valamit össze az egészről, s általános képet nyújt is az ott találhatóokról, azonban azokat szóról szóra leírni míg egyrészt idővel sem rendelkezik az ember, másodsor nem is igen érdekel bennünket. Mi megőrizzük e keveset az ő életörténetéből kegyelettel!

Mint fentebb említettem az alapító levél 1737-ről kelt; az összeg 9000 Sterling. Az eredeti testimoniumot,* ha meg vizsgáljuk, azt találjuk, hogy phalzi származásu ref. vagy uniált német tanuló és magyar ref. tanulók azaz hittanhallgatók élvezhetik a stipendiumot 3—3 egymást követő éveken keresztül mindenik hallgató évenként kapott 300—300 holland forintot; azonban, ha év végén a tanárkarból alakult bizottság előtt sikeres vizsgát nem tudna tenni, a másik évre megvonandó tőle a stipendium, ugyszintén azon esetben is, ha szorgalma és lecke látogatása nem kielégítő.

A régebbi időben — mivel az alapító levél nem határozza meg a segélyezhető magyarok számát — 5—10 tanuló is részesült 60—300 frt segélyben, vagy tandíj fizetésben („L. hongaarsche fond“ archivben.) Az utóbbi időben, különösen a francia forradalom után, bizonyára arra való tekintetből, hogy 300 frtból nem lehet megélni Hollandiában 500, sőt később 750 frtra emeltetett fel az összeg és ez utóbbi összeget kapja régi idők óta 12—14 német tanuló és 3 magyar ref. tanuló!

Hogyan jött e nemes gondolatra a derék alapító, hogy magyar honfiakat tüntessen kiszerezetével, — arról az alapító levél semmit sem mond, itt legfeljebb előbbi feltevésemet ismételhethetném feleletül. Az, hogy felesége magyar nő lett volna, mint sokan tévesen állítják — nem áll! Ennek semmi nyomát nem találtam a kéziratok közt; de meg annyira természetellenes állítás ez, hogy minden ellen bizonyítgatás nélkül elesik. Mert ha magyar a felesége, az a gyűlölet melyet felesége iránt táplált kebelében, a magyarokra is kiterjed, s eszébe sem jut való pere alatt ilyen alapítványi tételére gondolni. Az alapítványt ugyanis abban az időben tette, midőn feleségével a legrosszabb viszonyban élt.

A másik nagy alapítványunk *Everwin Anna*-féle

* A dr. Zsilinszky téle „Tájékoztató“ nagyon jó és megfizethetetlen adatokat közöl külföldi egyetemeken levő magyar stipendiumokról. Azonban van ennek a könyvnek több hibája; különösen a hollandi stipendiumokról közöl hiányos adatokat. Nagy baj az, hogy az olvasót zavarba hozza az „ev.“ vallás általánosításával, nem lehet megkülönböztetni hol, akar ref. hol luth-t. mondani, érteni. Már pedig sok stip. elnyeréshez a vallás határozottan ki van kötve. Így pl. Utrechtben a hol csak ev. ref.-ok tanulhatnak a stipendium költségein a „Tájékoztató“ mindig ev.-ről beszél. Sajnos! de még Magyarországon még mindig nem huzhatjuk egy kalap alá a két vallást. A másik baja a „Tájékoztató“ hogy adatai nem helyesek. 95 frt.-ot ad nekünk 750 frt. helyett. A ki ilyen „magas“ reményekkel jön külföldre a Tájékoztató után, bizony nagyot esik. Igaz hogy némi előnyöket is élvezünk itt: tanpénzt (200 frt.); vizsgadíj fizetését (50); betegség esetén orvos és patika költséget, s 50 frt. viaticumot, de ezekből nem látunk mi egy fillért sem; és ha talán ezeket is számítná a „Tájékoztató“, ugy sem 950 frt lenne (mint ő mondja) hanem 110) sőt több az összeg; pedig hogy csak 750 frt. én két éve tudom már! B. J.

stipendium. Az alapító levelet megtaláltam szintén az irattárban, mellékelve azok az iratokat melyek e stip. peréből származnak. Az alapítólevél így hangzik:

(Folyt. köv.)

Birtha József.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Reformáció emlékére istenitisztelel.** Tartott október 31-én a nagytemplomban A programot már lapunk mult heti számában közöltük. Itt utólagosan csak annyit jegyzünk fel, hogy a nagytemplom ez uttal is megtelt a legválogatottabb közönséggel. A kollégiumi tanuló ifjuságon kívül, melynek élen főtiszt. s mélt. *Kiss Áron* püspök ur s a tanári karok haladtak, jelen volt a nagytemplomban a vármegye, kir. itélőtábla, város stb. *gróf Dégenfeld József* főgondnok és főispán, *Szél Farkas* kir. itélő táblai tanácselnök, *Simonffy Imre* a debreceni egyház főgondnoka és a város polgármestere stb. stb. Az alkalmi egyházi beszédet dr. *Erőd József* imádsága után, *Csiky Lajos* főiskolai lelkész s a theologia ez idő szerinti dékánja mondotta. Ezt a beszédet legközelebb egész tarjedelmében közölni fogjuk. Istentisztelel után a gálya-rabok „Emlékkerti“ szobránál az ifjuság tartott lelkes és sikerült ünnepélyt, melyre igen helyesen! a piacon végig felvonultak az egyház leánynevelő intézetének növendékei is. Helyesnek mondjuk ezt az impozáns felvonulást azért, mert ha másból nem, ebből megtudhatta Debrecen piac-utcai közönsége, hogy ma a *református* Debrecennek ünnepe van! Eről pedig itt ebben a városban illő tudomást venni még azoknak is, kik felekezetiünkhöz nem tartoznak.

— **Az egyházkerület költségvetése.** Október hó 29-én d. u. 3 órakor kezdte meg Gróf Dégenfeld József egyházkerületi főgondnok elnöklele alatt az erre állandóan alakított bizottság az egyházkerületi pénztár költségvetésének tüzetes tárgyalását A számvevői és pénztári hivatal által egybe állított javaslatot pontonként megfontolás és gondos tanácskozás után állapították illetve változtatták meg. Megnyugtató helyzet, hogy a kamatjövödelmek következetes emelkedést mutatnak, s hiánylattal csak az ugy is kihalásra szánt vidéki gymnaziumi gyámintézet pénztára zárja az előirányzatot. (906 k. 70 f.) A püspöki honorarium rendezésének kérdésében a májusi egyh. ker. közgyűlés 8/a sz. a. kelt s a 6. alpontban foglalt rendelkezéséhez képest kedvező eredményű javaslatot terjeszt a bizottság az egyh. kerületi közgyűlés elé, a mennyiben az emelésre kellő fedezetet talált. Szükségesnek találta még ezenkívül a bizottság a közigazgatási pénztárból eddig csak 110 korona erejéig dotált ügyészi hivatal dotációja érdekében is javaslatot tenni. Lényegesebb változást az von még maga után a költségvetésben, hogy a tüzkármentesítési pénztár mult évi 3000 koronássegélyét a közigazgatási pénztár részére 1000 koronára javasolja a bizottság mérsékelni, fentartatván a számítást, hogy rendkívüli szükség esetére ez a segély esetleg emeltessék. Ezt a terhet a tüzkármentesítési pénztár ezen túl annál inkább megbirja, mivel a debreceni egyház felső leányiskolájával kapcsolatos tanítónőképző intézet részére utalványozott harmincezer (30,000) korona építkezési segély ebből a pénztárból teljesen ki van fizetve. A közigazgatási pénztár (I csoport) fölöslege 1301 k. 59 fillért tesz; az összes csoportok (számszerint 18) fölöslege pedig 54978 k. 15 fillérben van előirányozva. A magas összegű fölöslegnek magyarázata egyfelől abban

rejlik, hogy több csoport pénztárára még terhet nem lehetett hárítani, a mennyiben évi jövedelmét az alap természetéhez képest még folyvást tökésciteni kell; másfelől pedig abban, hogy egyházkerületünk az ő gazdálkodásában szigorúan a takarékoság elvét tartja szem előtt és éppen e miatt — nincs miért tagadnunk — sok felelősséggel s fáradsággal járó munkát teljesítő férfait távolról sem díjazza megfelelően. Talán elkövetkezik az idő, a midőn ebben a tekintetben is méltányos kielégítésre tarthatnak számot a munkások.

— **Ember-imádás.** Az eperjesi egyházmegyei gör. katolikus püspök hosszadalmas beszédre készült, melyet a magyar liturgia kieszközlése érdekében a római pápa elébe vezetett zarándoklók élén akart elmondani. A római pápa gyengélkedése miatt azonban a terjedelmes beszédet nem mondhatta el, hanem csak rövidebb üdvözlésre s az emlékirat egyszerű átnyújtására kellett szoritkoznia. Az el nem mondott beszédet a M. Á. okt. 16-iki száma egész terjedelmében közli, s úgy látjuk, hogy a magyar liturgia kieszközlése érdekében hathatós érvek vannak benne felsorolva, többek közt a következők: „a magyar ajku gör. kath. híveknek nagy száma az ő Sláv nyelvet nem érti, mely körülmény szüli a hitközönyt s ez ismét vagy teljes hithagyásba vezet, vagy protestantizmust (ez legyen a legnagyobb veszedelme magyar hazánknak! Szerk.) és a schizmat tolja előtérbe“. De hogy a maga megalázkodás egy gyarló, halandó ember előtt a magasságos Isten előtt való megalázkodás határaival mennyire egy vonalban hajlong: mutatják a beszédnek a következő kitételei: „... a pártfogás és jótékonyág minket arra buzdított, hogy ide zarándokoljunk és Szent-séged lábaihoz borulva kérjünk és könyörögjünk s könyörgő szavaink meg sem fogyatkoznak míg kegyes meghallgatásra nem találunk“ Akár az Istenhez intézett beszéd: „nem bocsátlak addig el tégedet míg meg nem áldasz engemet“ ...

— **Káplántartási átalány.** Egyházkerületünkben a helyettes illetve segédlelkészek ellátásának költségeire a szokásos átalányból a következő egyházakhoz van kitalványozva az év harmadik évnegyedére esedékes illetmény, u. m. T.-Lök 62 k. 50 f. T.-Eszlár 110 k. 32 f. T.-Köröd 125 k. Jármí 62 k. 50 f. Kiskereki 98 k. 01 f. Eör 125 k. Szemlak 125 k. Tura 125 k. Vetés 104 k. 05 f. A tétéleket a rendes lelkészek aláírásával ellátott s előre beküldött szabályszerű nyugtára az egyházkerületi pénztár fizeti ki.

— **A „Téli Ujság“ társszerkesztője.** Azt olvassuk, hogy a békésbányai traktus régi s igazán bevált lapjának a „Téli Ujság“-nak az élén az eddigi szerkesztőt *Budai Jánost* továbbra is meghagyván, társszerkesztőül mellé *Fekete Gyula* nagykikindai lelkészt választotta meg. Minden tekintetben szerencsés választás. *Fekete Gyulát*, mint régi iskolatársunkat s barátunkat igen jól ismerjük; ismerjük az ő evangéliumi erős hitét, alapos theologiai készütségét s tiszta ethikai világnézetét s biztosan tudjuk, hogy az ő támogatásával a „Téli Ujság“ sokat nyer. Erőt, sikert a munkához!

— **Főiskolánk korszerű fejlesztése.** A főiskolai igazgatótanácsnak a cimben foglalt kérdésben megbízott ad hoc bizottsága gr. Dégenfeld József egyh. ker. főgondnok elnöklete alatt október 29-én tartotta meg tanácskozását. A tárgyalás alapjául a dr. Bacsoni Lajos bizottsági tag terjedelmes, nagy tudásra valló munkálata szolgált, mely nem ideig-óráig tartó, hanem századokra szóló alkotásokat vesz célba. Alapgondolata az, hogy a három tanszak internatusának kérdését együttesen, egymásra való vonatkozásukban, a főiskola egységének

szem előtt tartásával az összes tanintézetek igényeinek együttes figyelembe vételével s harmonikus egyeztetése mellett kell megoldani; tehát minden olyan terv, mely az ügyet a többiekkel való kapcsolatából kiszakítva, valamelyiknek érdekét a többire való tekintet nélkül igyekeznék megoldásra juttatni: visszautasítandó. Ehez képest az internatus a füvészkerti helyiségbe ki helyezendő, a főiskolai meglevő épület helyiségei minden költséges felforgatás mellőzésével tanítási hivatali célokra, gyűjtemények befogadására alkalmazandó. Nincs terünk ez uttal arra, hogy részletekbe menjünk tudósításunkkal, csak annyit említünk még meg, hogy indokoltan határozott állást foglal a munkálat a helyiségeknek javaslatba hozott felforgatása ellen; sürgeti a paralell-osztályok szaporítását a zsufoltság ellen, s javasolja hogy a korpótlékok kérdése fokozatosan oldassék meg. Az internatus építésének költségeire államkölesön felvételét, a paralell-osztályok felállítására céljából a helybeli egyház megfelelőbb hozzájárulását, ezenkívül Debrecen városának s az egyházkerületnek áldozatkésztségét jelöli meg felhasználható erőforrásokul. Az ad hoc bizottság kevés változtatás mellett ajánlja az igazgató tanácsnak a javaslatok elfogadását, mely különben református tanügyünk, főként a debreceni főiskola fejlesztése érdekében nemes lelkeskedéssel, mély belátással s több helyen látnoki lélekkel mutatja meg az utat, melyen haladnunk kell. Azon törekszünk, hogy a nagy értékű munkálatot az egyházkerületi közgyűlés megnyilta előtt egész terjedelmében közzé tessék lapunkban.

— **Barcsa János** a h.-nánási gymnasium tanára, kinek, mint a legifjabb gymn. tanári nemzedék egyik legképzettebb tagjának tartalmas s igaz kalvinista öntudatot lehellő tenügyi dolgozatait lapunk olvasói a „Debreceni Prot. Lap“ hasábjairól igen jól ismerik, október hó 24-kén sikkerrel tette le Budapesten a magyar nyelv tudományból a tanári vizsgálatot. Ez az ifju tudósunk ugyanis oklevelét a latinból és a történelemből már rég megszerezte volt s most, bár arra kötelezve éppen nem volt! megszerezte a magyarból is. Gratulálunk ehez a sikerhez! Adjon az Isten sok ilyen képzett s erős öntudatos felekezeti tanárt a mi gymnasiumainkba, s akkor lesz erős református társadalmi laikus intelligentiánk.

— **Szerző kerestetik.** Mi ugyan azt tartjuk, hogy soha sem az a kérdés, hogy ki ír valamit, hanem hogy mit ír, mindazáltal, mivel értesülésünk szerint „Spektátor“ kiléte iránt többen a szokottnál inkább érdeklődnek s egyes embereket egészen alap nélkül immár gyanuba is vettek; sietünk kijelenteni, hogy az a bizonyos „Spektátor“ nem más, mint e lapok szerkesztősege. Tulajdonképpen ok nincs is rá, hogy ezt tagadjuk, vagy leplezessük. Nem loptunk; nem rágal-maztunk. Közérdekű dolgokról irtunk és írunk csupán, őszinte magyaros nyíltsággal, úgy a mint lelkiismeretünk diktálja s igyekszünk mindig igazságosak és tárgyilagosak maradni. Lám, a mint értesülünk, az igazgatótanács albizottsága is a lényegben pártunkra állott! Ha valakinek ez nem tetszik, sajnáljuk, de róla annyival inkább nem tehetünk, sajnáljuk, mert meggyőződésünk szerint: közügyeinkhez hozzászólani nem néhány kiválasztott ember joga csupán, hanem *hamisítatlan protestáns elvek szerint*, édes mindnyájunk kötelessége. Az volna a kétségbeejtő, ha nem így volna. Csend, hangtalan némaság csak a temetőben lakik; de a hol élet pezseg, ott nem szoktak az emberi hangoktól félni. Azért valamiképpen azokból, miket „Spektátor“ név alatt e lapok hasábjain megír-

tunk, titkot azelőtt se csináltunk, sőt nézetünket mindenkor mindenekelőtt bátran hangoztattuk, éppen úgy fogunk eljárni a jövőben is, akár írjuk ki nevünket, akár nem. Szóval élünk *keresztény szabadságunkkal*; s hiszszük, hogy nem Tridentben vagyunk, hol a kapacitálás alkalmával bizonyos oldalról a legutolsó tromf köztudomásulag mindig az „anathéma” volt. Mi az „infallibilitás” dogmájába nem hiszünk, de az érvek előtt meghajlunk.

— **A nők szavazati joga az egyházban.** Tudvalevőleg a mi egyházi törvényeink e tekintetben meglehetősen szabadelvűleg intézkednek; amennyiben tudniillik a 195. §. a 24. évet betöltött özvegy, vagy férjetlen nők részére biztosítja a szavazati jogot, ha különben egyébként a szükséges követelményeknek elegendenek. Külföldön nem mindenütt van ez így s azon alkalmából kifolyólag, hogy a francia református egyház ez évi zsinata minden özvegy és minden 30-ik életévét betöltött férjetlen nő számára sürgette a szavazati jog megadását, a lutherán egyház organuma az „Ami chretien des familles” a következő érdekes megjegyzéseket teszi: „radikálisabbnak kellene lennünk és a választói jogot minden gyülekezeti, 30 ik életévét betöltött nőnek meg kellene adnunk, tekintet nélkül arra, hogy vajon férjes é a nő, vagy pedig nem az. Milyen sok család van, hol a családnak egyedüli vallásos feje s a gyülekezethez egyedüli aktív tagja az asszony. Végét kellene már vetni annak a skandalumnak, hogy az egyházban választói joggal csak azok a férfiak bírnak, a kik közül legtöbben soha lábokat sem teszik be a templomba, soha urasztalához nem járnak s semmit sem tesznek az egyháziasság igaz fellendítésére”.

Szerkesztői üzenet.

V. Gy. Csermő. Én megvallom, nem tudom, hogy a missioi egyházak közül melyek azok, a melyeknek a felállítására „el-sietett dolog” lett volna. De azt igenis tudom, hogy p. o. Erdélyben sok ezer magyar veszett el a miatt, mert nem voltak missioi egyházak. Abban azonban igaza van kollega urnak, hogy a *kémeri* egyház Debreczen részéről megérdemli az üdvözlést. — **K. Z. New-York.** Lapunk 29-ik számából egyetlenegy példánnyal sem rendelkezünk. Elfogyott mind. Egyébiránt tessék utána nézni vajjon nem a 28-ik szám alatt lappang-e a keresett 29-ik szám. Mert itt a szines borítékon, de csakis ezen, annak idején a nyomtatásban bizonyos hiba történt, a 29-ik számra is 28 nyomtatott. A Niagara zuhatagai mellől küldött szép lapokat megkaptam; köszönöm. — **K. A Kékes.** A Heiszler Dr. önkézű életrajzát köszönöm; le fogom nyomtatni; aztán a kéziratot úgy járok el, a mint irni méltóztatott. Csak egy kis türelmet kérek. — **F. Gy. Nagyikinda.** Legközelebb adom. Szíves üdvözlést. — **H. F. Pap.** A feltett kérdésre megtalálja kollega ur a kimerítő választ lapunk folyó évi 36-ik számának egyik szerkesztői üzenetében. Az egyházi beszédet átadom a jelzett férfinak, noha bírálatáról még magam sem mondtam le. De elég nagy elfoglaltságomban még eddig nem tudtam hozzá jutni, hogy átiapozzam. — **V. B. Henczida.** Jönni fog. — **B. L. Csökmő.** A mint láthatod, közzétettem pályázati hirdetésedet. Kellemetlenül lepett meg betegeskedésed híre. Nívánom, hogy mihamarabb testben lélekben megépülnek láthassalak. Gyengékedésed rosszkor jött; nem tudom, kaphatsz-e kíségitőt!?

Tartalom-jegyzék: Építsünk imaházakat. S. — Tárcsa: Adatok, a berettyó-szent-mártoni ev. ref. egyház történetéből. Kiss Antal. — Az új énekeskönyv. Hodossy Béla. — Tanúgy: Ismét a vallásoktatásról. Sinka Lajos. — Közéletünk: Egyházmegyei közgyűlés Sz. L. — A debreceni ev. ref. főiskola igazgatótanácsának tárgysorozata 1901. November hó 13-án. Sass Béla. — Irodalom. — Külföld: Hollandia és Magyarország. Birtha József. — Kölnfélek.

Felelős szerkesztő: ERŐSS LAJOS.

Pályásat segédlelkésszi állásra.

Alulírott maga mellé segédlelkészt keres. A segédlelkész évi fizetése: 600 korona készpénz, lakás és teljes ellátás, vagy koszt nélkül 1000 korona és lakás.

Kötelessége: mindennemű lelkészi teendők végzése. Az állomás mielőbb elfoglalandó.

Csökmő (Biharmegye) 1901. október 29.

Bögös Lajos,
ev. ref. lelkész.

Pályásat.

Segédlelkész kerestetik alulírott mellé Tenkére, Biharmegyében. Fizetése évenként 600 korona (havi részletekben) és teljes ellátás (mosáson és ágyneműn kívül). Az állomás azonnal elfoglalható. Pályázók a tenkei ev. ref. lelkészi hivatalhoz forduljanak.

Tenke, 1901. okt. 30.

Bernáth Lajos,
ev. ref. lelkész, orsz.
képviselő.

1—2

Pályásat.

A nagyszolontai ev. ref. egyházmegyében levő szakáli ev. ref. egyház lelkész-tanítói állomására.

Évi javadalom hivatalos értékelés szerint, lakáson kívül: 910 korona, mely összeg készpénzben, földhasználatból, terményekből és stóláréből folyik be.

Ezen lelkészi javadalom állami kiegészítése 1200 koronáig évi 399 korona 11 fillérben van véglegesen megállapítva; s így ezen egyház IV. osztályu.

Előnnyel bírnak azon pályázók, kiknek tanítói oklevelük is van, mivel a most eltávozott lelkész tanító, tanítói oklevele alapján évi 510 korona államsegélyt nyert tanítói fizetésének 800 koronáig való kiegészítésére; mely összegnek jövőben leendő megadásaért azonban sem a szakáli egyház, sem annak egyházi hatósága szavatosságot nem vállalhat.

A megválasztott, állomását a megerősítés után azonnal tartozik elfoglalni.

Pályázni kívánók törvényszerű lelkészi minősítéssel, esetleg tanítói oklevéllel is, és szolgálati bizonyítvánnyal fölszerelt pályázati kérvényeket f. évi november hó 27-ig Széll Kálmán ev. ref. espereshez Nagy-Szalontára küldjék.

Debreczen, 1901. október 30.

Kiss Áron,
püspök.

Teljesen megjelent

a

Theologiai Ismeretek Tára,

az összes vallás- és egyháztudományi tudnivalók betürendes tárháza, melyet *dr. Antal Géza* pápai theol. tanár, *Rácz Kálmán* theol. licentiat, pápai főgymn. tanár, *Révész Kálmán* kassai esperes-lelkész és *dr. Tüdős István*, sárospataki theol. tanár közreműködésével

Zoványi Jenő

sárospataki theol. tanár szerkesztett és adott ki.

A három kötetből álló s összesen 1296 két-hasábos lapra terjedő, sűrű nyomású munkának megrendelési ára bérmentes küldéssel együtt **18 korona**, mely a szerkesztő-kiadóhoz előlegesen és közvetlenül küldendő be. A munka külön megállapítandó feltételek mellett részletfizetésre is kapható.

Üzletem fentállása alatt 96 ev. ref. egyháznak szolgáltam munkámmal.

Orgona építészeti műterem

Debreczenben,
Darabos-utca 7. sz. alatt (a Collegium mellett.)

Fentáll 1893. óta.

Teljesen e célra épített házamban készítek a mai kor legtükéletesebb vívmánya szerint, bármily kivitelű új orgonákat s azokért a legmesszebbmenő jótállást vállalom.

Orgona építészetem, mint az ev. ref. egyházak érdekét szolgáló intézmény, e téren az országban egyedül áll.

Munkám jóságával elértem azt, hogy minden évben növekszik a cégem iránti bizalom, s igérem ezuttal is, hogy továbbra is úgy az árakban, mint a kivitelben egyházzal érdekét tartom első sorban is szem előtt és teljes megbízhatóságra töreksem.

Elvállalok régi orgonák átalakítását, áthelyezését, tisztítását, hangolását és javítását vagy évi gondozását mérsékelt áron több évre menő jótállás mellett. — Megrendelésre készítek bármilyen kivitelű harmóniumokat is.

A nagytiszteletű és tekintetes egyházi előjáróság és az adományozó közönség, valamint a kántor-organista és tanító urak szíves pártfogásába továbbra is ajánlva magamat, maradtam

teljes tisztelettel

Kerékgyártó István

orgona építő.

Határozott árak, elsőrendű minőség, erőteljes nemes hangzású orgonák.

Műtermemben megrendelt orgonák mindenkor vannak felállítva.

Erdeklődőket szívesen látok, tervekkel készséggel szolgállok.

Hazánkban

a szolid cég mintaképeül jelölik meg *Neumann M.* Magyarország legnagyobb és legrégebb férfi, fiu és gyermek ruha telepét. Ezen 55 év óta fennálló üzlet már megalapítása után a legjobb hírnévre tett szert, melyet azzal érdemelt ki, hogy ritka lelkiismeretes és pontos kiszolgálásban részesítette vevőit. Különös figyelme arra irányult, hogy csak jó minőségű árut használt és ezeket a legjobb munkásokkal dolgoztatta fel. Az árak tekintetében az ország legnagyobb forgalmu ruha telepe, mint ma is — úgy mindenkor a legolcsóbb volt. A hűvös idők beálltával a szülőknek egyedüli gondját a gyermekek kiruházása képezi. A meleg ruha éppen úgy szükséges az egészség fentartására, mint a táplálék. A meghűlésből eredő betegségek gyakran utját állják az egészséges fejlődésnek. A férfiaktól pedig a társadalom megköveteli, hogy tisztességesen ruházkodjanak. Debreczen és vidéke közönségének alkalma van ruha szükségletét a legelső forrásból olcsón beszerezni, mert *Neumann M. cégnek* nagy raktára van *Debreczenben, Piacz-utca 49. szám alatt*. A környék sőt távoli városokból is tömegesen keresik fel *Neumann M.* ruhatelepét.

Főüzlet: Budapest, Muzeum-körút.

Raktárak:

**Arad,
Kolozsvár,**

**Kassa,
Nagyvárad,**

**Pozsony,
Pécs**

**Temesvár,
stb.**